

Εικαστική έκθεση σύγχρονης τέχνης των

ΑΝΤΩΝΗ ΔΑΙΒΡΟΥΒΑ & ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΣΤΕΡΙΟΥ

στο πλαίσιο του εγχειρήματος "ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΔΥΟ"
του Μουσείου Σχολικής Ζωής

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...

19-28 Αυγούστου 2024

ΕΓΚΑΙΝΙΑ: 24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2024, 8μμ

**ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΜΟΝΗΣ
ΑΓΙΟΥ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ**

Επιμέλεια: Μαρία Δρακάκη, Γεώργιος Ορφανίδης
Curated by: Maria Drakaki, Georgios Orfanidis

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ Δήμου Χανίων
με την υποστήριξη της ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού
Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ
REGION OF CRETE

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ
ΤΑΜΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΚΡΗΤΗΣ

Επίσημο φίλο
μουσείο
Εφορεία Ζωής
Επιμελητήριο Μουσείων
of School Life Museum

ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ "ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΔΥΟ"

ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ
ΔΗΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

www.school-life.gr

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΡΧΗ ΚΡΗΤΗΣ

Κάθε δημιουργική πράξη έχει μνήμη και αγωνία. Γι' αυτό και ανασυνθέτει, ανασυγκροτεί, επανατοποθετεί σε νέο σημασιολογικό πλαίσιο, χωρίς όμως να προσπερνά το νοηματικό βάθος που συσπειρώνει τις αξίες, και εγείρει το συναίσθημα... Όταν πρόκειται για μια εικαστική συνάντηση δύο χαρισματικών καλλιτεχνών που αναπτύσσεται στο εσωτερικό ενός μνημείου με πολλαπλές εγγραφές υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, και έχει στόχευση να νοηματοδοτήσει τη μνήμη ατομική και συλλογική, τότε δεν υπάρχει αμφιβολία ότι επιχειρείται μια δημιουργική παρέμβαση στην κοινότητα! Ένας δυναμικός και αξιοσημείωτος φόρος τιμής στον ΑΝΘΡΩΠΟ και την ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΜΝΗΜΗ!!!

Οι συνδιοργανωτές φορείς που έχουν την πρωτοβουλία, η Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων και το Μουσείο Σχολικής Ζωής Δήμου Χανίων και οι επιμελητές κκ. Δρακάκη Μαρία και Ορφανίδης Γεώργιος που έχουν την επιστημονική ευθύνη της εκθεσιακής αφήγησης, αμφότεροι στη συγκεκριμένη έκθεση σύγχρονης τέχνης στο Καθολικό της Μονής του Αγίου Φραγκίσκου ανασυγκροτούν, ανασυνθέτουν, προτείνουν, διαμεσολαβούν με αγωνία και δημιουργικότητα... Αποδίδουν, αφενός, στη μνήμη την πολυσημία της τέχνης, και αφετέρου στην τέχνη τη ρευστότητα της μνήμης, καθώς εμπνέονται αμοιβαία από την επιλεκτικότητά της και τον αυτοβιογραφικό της χαρακτήρα στον ιστορικό χωροχρόνο.

Η μνήμη, ατομική ή συλλογική, πλάθει την ξεχωριστή ταυτότητα κάθε ανθρώπου, αλλά και κάθε κοινότητας, συνθέτοντας αντίστοιχα έναν μοναδικό ιστό αυτοπροστασίας για τη συνέχεια τους... Η τέχνη απελευθερώνει τις ταλαντώσεις της μνήμης σε δημιουργία για να μιλήσει για το πριν, το τώρα, το αύριο, για ρωγμές του εσωτερικού βίου, για το πένθος, αλλά και για τη χαρά, τη ζώσα ζωή... Θερμά συγχαρητήρια σε όλους τους συμμετέχοντες για το πρωτότυπο και πολυδιάστατο βήμα της «ομιλούσας» σύγχρονης εικαστικής τέχνης εντός ενός φαινομενικά «σιωπηλού», αλλά σίγουρα όχι ξεχασμένου μνημείου...

Η Περιφέρεια Κρήτης ανέκαθεν ήταν, είναι, και θα είναι αρωγός σε δημιουργικούς βηματισμούς ατόμων, φορέων, συλλογικοτήτων που συνδέουν τον πολιτισμό με την εκπαίδευση οραματικά, προτείνοντας νέες δυνατότητες στον χώρο και στον χρόνο, τολμώντας με σεβασμό και επιστημονική ευθύνη, συνυφάνσεις μνημονικές μέσω της σύγχρονης καλλιτεχνικής δημιουργίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ !!!

Σταύρος Αρναουτάκης
Περιφερειάρχης Κρήτης

«ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...»

Η Μονή του Αγίου Φραγκίσκου των Φραγκισκανών αποτελούσε τον μεγαλύτερο ενετικό καθολικό ναό της πόλης των Χανίων. Η ιστορία του μνημείου αποκαλύπτει διαφορετικές χρήσεις στον χρόνο και δεν είναι γνωστή η χρονολογία κατασκευής του, ωστόσο, υπάρχουν αναφορές ότι η Μονή υπήρχε στον σεισμό του 1595, όπως προκύπτει από την τεκμηρίωση της ιστορίας του μνημείου (βλ. QR Code στην είσοδό του από το πρόγραμμα CULTURAL ROUTES).

Η Μονή του Αγίου Φραγκίσκου των Φραγκισκανών, δεν αποτελεί απλά μάρτυρα μιας ιστορικής πορείας στην κοινότητα που γύρω του έχει αναπτυχθεί ένα δίκτυο σχέσεων, το οποίο καθόρισε θρησκευτικές, πολιτικές, οικονομικές και αισθητικές συμβολικές λειτουργίες ολόκληρης της κοινωνίας ή μεμονωμένων μελών της. Επιπρόσθετα, φέρει την μεγαλοπρέπεια της ατμόσφαιρας της συλλογικής ιστορικής μνήμης από τους προϊστορικούς χρόνους έως τα ελληνιστικά χρόνια, διότι στέγασε για πολλά χρόνια το Αρχαιολογικό Μουσείο της πόλης των Χανίων.

Είναι ένα μνημείο που έχει εγγραφεί στις συνειδήσεις των πολιτών ως «εστία μνημοτεχνική», ως παράγοντας καλλιέργειας της ιστορικής συνείδησης, καθώς φιλοξένησε πολιτιστικά αγαθά, τα οποία σηματοδοτούν υλικές και άυλες μαρτυρίες στον χώρο και τον χρόνο.

Το μνημείο ως στοιχείο του υλικού πολιτισμού δεν είναι μονοσήμαντο. Εγείρει μόνο με την αρχιτεκτονική του ταυτότητα προσεγγίσεις και αναγνώσεις από διαφορετικές οπτικές γωνίες, και αποκτά νόημα ανάλογα με τη θέση εκείνου που το ερμηνεύει.

Η τιμητική πρόταση της Διευθύντριας Εφορείας Αρχαιοτήτων Χανίων Δρ. Ελένης Παπαδοπούλου για συνδιοργάνωση με το Μουσείο Σχολικής Ζωής Δήμου Χανίων, ώστε το Καθολικό της Μονής του Αγίου Φραγκίσκου να φιλοξενήσει στο εσωτερικό του μετά από τρία χρόνια σιωπής την έκθεση σύγχρονης τέχνης των ζωγράφων Αντώνη Αλιβρούβα και Δημήτρη Αστερίου στο πλαίσιο του εγχειρήματος «ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΔΥΟ» του Μουσείου Σχολικής Ζωής Δήμου Χανίων, μας οδήγησε αυτονόητα στην πρόκληση της ιχνηλάτησης της έννοιας της μνήμης, ατομικής ή συλλογικής, με βίωμα («ΔΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ»), στον παρόντα χρόνο. Μέλημα μας είναι μέσω μιας ελεύθερης διεργασίας – πρόσληψης και απόκρισης – των συμμετεχόντων και του κοινού στο πλαίσιο πολλαπλών ενσώματων εμπειριών που θα αφυπνίσει ο χώρος, να συνδιαμορφώσουμε ένα νέο εκθεσιακό αφήγημα που θα δώσει έμφαση στο ιδιαίτερο αρχιτεκτόνημα, και θα αφουγκραστεί την ψιθυριστή συνομιλία

του μνημείου με τον άνθρωπο στον χωροχρόνο. Με άλλα λόγια, κάνουμε λόγο για μια νέα σημασιολογική αφήγηση ζωγραφικών έργων των δημιουργών Αντώνη Αλιβρούβα και Δημήτρη Αστερίου, στον ρου της εξέλιξης του εγχειρήματος του πολιτισμικού πρότζεκτ της συμπερίληψης που παρουσιάζεται μέσω συνεχόμενων δράσεων στο ευρύ κοινό και επισήμως ήδη από το 2023 υπό τον τίτλο «ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΔΥΟ». Ητοι, για ένα ρηξικέλευθο αφήγημα που θα χτίσει οπτικά και νοητικά νέες αναγνώσεις και νοηματοδοτήσεις με τη διαμεσολάβηση και την εννοιολόγηση της σύγχρονης τέχνης, πέρα όμως από το προφανές, από το άκρως ορατό. «[...] Συναρμόζοντας αίφνης μέσα σε μιαν αίσθηση πλησμονής και ματαιότητας μνήμες ή προσδοκίες και απλές διεκπεραιώσεις ή λαμπρές τελετές όλα μαζί τα θυμάμαι και τα ελπίζω που χαρακτηρίζουν τον κάθε άνθρωπο. Συνοψίζω μέσα στη διάπλαση των όγκων, όλη τη χαρά για τις χαρές της ζωής, όταν τις βιώνουμε σε μια μεστή εποπτεία, είτε οι ίδιοι μετέχουμε σε αυτές είτε όχι...», αναφέρει χαρακτηριστικά ο Πέτρος Μαρτινίδης, στο έργο του Μεσιτείες του ορατού. Ζητήματα θεωρίας της κριτικής στην αρχιτεκτονική και την τέχνη, (Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1997,σελ. 134).

Το πρότζεκτ «ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΔΥΟ» αποτελεί μια ενότητα βραχύχρονων εικαστικών εκθέσεων, οι οποίες τεκμηριώνουν βιωματικά στην κοινότητα την αξία της συμπερίληψης θέτοντας τη διαφορετικότητα σε διάλογο δια της τέχνης, προβάλλοντάς την ως πολιτισμικό πλουραλισμό. Πρωταρχικό μέλημα του Μουσείου είναι το βιωματικό μήνυμα της συμπερίληψης όχι μονάχα προς/από το κοινό, αλλά και προς/από όλους τους συμμετέχοντες: επιμελητές, δημιουργούς, λοιπούς εμπλεκόμενους.

Πιο συγκεκριμένα, οι εικαστικές εκθέσεις παρέχουν τη δυνατότητα της συμπαρουσίασης καλλιτεχνικών έργων από δύο δημιουργούς (ή πολλαπλές δυάδες), από τους οποίους ο ένας αντιμετωπίζει κάποιο «εμπόδιο» στη ζωή με στόχευση την ισότητα ευκαιριών στην καλλιτεχνική δημιουργία ως έκφραση και επικοινωνία. Ως εκ τούτου, προσφέρεται συστηματικά η ευκαιρία στους δημιουργούς με «εμπόδια-ιδιαιτερότητες» στη ζωή να πρωταγωνιστούν ισότιμα στα πολιτισμικά και παιδαγωγικά δρώμενα της κοινότητας, αλλά και στους δημιουργούς χωρίς αυτά τα «εμπόδια-ιδιαιτερότητες» – φυσικά και στο ευρύτερο κοινό – να εμπνέονται από τη διαφορετικότητα και να αντλούν δημιουργική δύναμη από τις ιδιαίτερες ικανότητες των συνοδοιπόρων τους στο ταξίδι της εκθεσιακής αφήγησης.

Για το Μουσείο Σχολικής Ζωής δυνατό κίνητρο για την έκθεση «ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ» αποτελεί η αφετηρία μιας ανεξίτηλης μνημονικής εγγραφής σε μεγάλο αριθμό εκπαιδευ-

τικών και μαθητών από Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία, που τη δεκαετία του 2000 σηματοδότησε ένα τριετές δυναμικό και καινοτόμο σχέδιο σχολικής ανάπτυξης μεταξύ τεσσάρων σχολείων με τον τίτλο «Η τέχνη μέσα από την πολιτιστική μας κληρονομιά: αρχιτεκτονική, γλυπτική, ζωγραφική. Πρόγραμμα Socrates-Comenius (2003-2006)», ιχνηλατώντας την κρίσιμη σημασία της ερμηνείας μέσα από τον αέναο διάλογο της πολιτιστικής κληρονομιάς με τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία. Σκοπός του ευρωπαϊκού προγράμματος η σπουδή της αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, ζωγραφικής τέχνης στην καθημερινή σχολική πράξη εντός της σχολικής κοινότητας με υιοθεσίες μνημείων από κάθε χώρα και με κοινό άξονα, και κατά προτεραιότητα τη θρησκευτική χρήση του/των μνημείων επιλογής τους.

Επιδίωξη του διαπολιτισμικού σχεδίου είναι η επεξεργασία μιας διδακτικής πρότασης για την παιδαγωγική αξιοποίηση του μνημείου, και ευρύτερα της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω καινοτόμων δράσεων και πρακτικών που μοιράστηκαν οι εταίροι εκπαιδευτικοί και ιστορικοί τέχνης που συμμετείχαν. Κινητήρια δύναμη στην ευρωπαϊκή σύμπραξη θεωρείται η φιλοσοφία και το εκπαιδευτικό υλικό των εθνικών προγραμμάτων MELINA-Εκπαίδευση και Πολιτισμός (Ελλάδα) και PATRINOS (Ισπανία) που επιχειρήσαν παράλληλα να αναδείξουν στις χώρες τους την πολιτισμική δυναμική της εκπαίδευσης.

Τα αποτελέσματα του καινοτόμου σχεδίου έχουν συλλεχθεί σε ένα CD ROM στα αγγλικά και ελληνικά, όπου παρουσιάζονται οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν από τα σχολεία της σύμπραξης, καθώς και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε από τους εταίρους με συγκεκριμένα βήματα, τα οποία με τη σειρά τους συμπυκνώνονται σε προτεινόμενα φύλλα εργασίας. Το υλικό θα είναι ανοιχτό μέσω του Μουσείου Σχολικής Ζωής στην διάθεση της εκπαιδευτικής κοινότητας για νέες «υιοθεσίες μνημείων».

Η Μονή του Αγίου Φραγκίσκου των Φραγκισκανών ήταν ένα από τα τέσσερα μνημεία των Χανίων που μελετήθηκε και υιοθετήθηκε από το 20ο Δημοτικό Σχολείο Χανίων. Στην πλακέτα από τον Οργανισμό Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού που δόθηκε στα συμμετέχοντα σχολεία στην τελευταία ολοκλήρωσης του προγράμματος στο Μεγάλο Αρσενάλι, αναγινώσκεται η κάτωθι ρήση από το ελληνικό σχολείο: «Η θάλασσα μας ενώνει / Τα μνημεία μας σμίγουν / Η εκπαίδευση μας αγκαλιάζει / Ο πολιτισμός μας ταξιδεύει...».

Αρχικά, ευχαριστούμε πολύ τους δύο καλλιτέχνες Δημήτρη Αστερίου και Αντώνη Αλιβρούβα για την εμπιστοσύνη τους. Έπειτα, ευχαριστούμε θερμά τον Περιφερειάρχη Κρήτης, Σταύρο Αρναουτάκη, καθώς και την Αντιπεριφε-

ρειάρχη Πολιτισμού και Ισότητας, Γεωργία Μηλάκη, για την οικονομική και ηθική υποστήριξη του πρότζεκτ μας, καθώς και τον Δήμο Χανίων, τον Δήμαρχο Χανίων, Παναγιώτη Σημανδηράκη, και τον Αντιδήμαρχο Πολιτισμού, Ιωάννη Γιαννακάκη. Εγκάρδιες ευχαριστίες, επίσης, στην Προϊσταμένη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Χανίων, Δρα. Ελένη Παπαδοπούλου, η οποία αγκάλιασε από την αρχή το όλο πρότζεκτ προτείνοντας την υλοποίησή του εντός του Καθολικού της Μονής του Αγίου Φραγκίσκου, καθώς και στην έμπειρη αρχαιολόγο Ευτυχία Πρωτοπαπαδάκη, η οποία ορίστηκε εκ μέρους της ΕΦΑ Χανίων ως υπεύθυνη επικοινωνίας για τις επιμέρους οργανωτικές λεπτομέρειες. Φυσικά, οφείλουμε να ευχαριστήσουμε και τον πρώην Δήμαρχο Αγίου Νικολάου, Αντώνη Ζερβό για την απεριόριστη ηθική υποστήριξή του, τον Δρα. Γεώργιο Σπανό για την ευγενική του φιλοξενία στο ξενοδοχείο Domes Noruz Chania-Adults Only, την Εβίτα Μπιτσάκη, ιδιοκτήτρια του ξενοδοχείου Arcadi Hotel, επίσης, για την παραχώρηση φιλοξενίας. Επιπλέον, ευχαριστούμε θερμά τον Νίκο Ιγνλεζάκη για την γραφιστική επιμέλεια του καταλόγου της έκθεσης, την Αμαλία Γιαννούλη, κεραμίστρια και ιδιοκτήτρια του εργαστηρίου κεραμικής στο καλλιτεχνικό χωριό Βερέκυνθος για την αδιάλειπτη προσπάθειά της να μυήσει τον Αντώνη Αλιβρούβα στον μαγευτικό χώρο της κεραμικής. Τελος, δε θα μπορούσαμε να μην εκφράσουμε τις θερμές μας ευχαριστίες στον Πρόεδρο του Βενιζέλειου Ωδείο Χανίων, Ιωάννη Αντωνογιαννάκη, για την ευγενική παραχώρηση του πιάνου στον χώρο της έκθεσης, και στη φωτογράφο Γιώτα Εφραιμίδου για την παραχώρηση του μικρού μήκους ντοκιμαντέρ σχετικά με την καλλιτεχνική παραγωγή του εικαστικού Δημήτρη Αστερίου

Σας προσκαλούμε να μας τιμήσετε με την παρουσία και την ενεργή συμμετοχή σας σε όλη τη διάρκεια της έκθεσης. Η προϋπόθεση της βιωσιμότητας του εγχειρήματος είναι η δική σας ουσιαστική απόκριση, στην οποία επενδύουμε και σας περιμένουμε για συμμετοχικό σχεδιασμό χωρίς ανισότητες και αποκλεισμούς.

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...

Ζωοδοτημένα αποτυπώματα του πολιτισμού στην τροχιά του βλέμματος σε χρόνο άμεσο και χώρο παρόντα...

Με τιμή,
Οι επιμελητές
Μαρία Δρακάκη

Επιμελήτρια του Μουσείου Σχολικής Ζωής, Παιδαγωγός,
Εκπαιδεύτρια Ενηλίκων
Γεώργιος Ορφανίδης
Ιστορικός Τέχνης-Αρχαιολόγος

«ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...» ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΤΑ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Η ερμηνεία και η εμπύχωση ενδυναμώνουν αποτελεσματικά την επικοινωνιακή πολιτική των χώρων του πολιτισμού. Είναι απαραίτητες και κρίσιμες διεργασίες στο σύγχρονο πολιτισμικό και εκπαιδευτικό γίγνεσθαι αν οι πολιτιστικοί οργανισμοί επιθυμούν να επενδύσουν ουσιαστικά στη στάση και στη σχέση που διαμορφώνει μακροπρόθεσμα το κοινό τους για θέματα εκπαίδευσης και πολιτισμού. Οι δυνατότητες αναγνώσεων των τεκμηρίων των μουσειακών συλλογών και των έργων τέχνης είναι πολλαπλές καθώς και οι γόνιμες συνδέσεις που επενδύονται με προσωπικές νοηματοδοτήσεις των αποδεκτών. Αυτά συντελούνται και αποκαλύπτονται με τη διαδικασία της εμπύχωσης, όταν επιστρατεύονται ερμηνευτικές τεχνικές και ανάλογα εργαλεία, από εξειδικευμένους εκπαιδευτές.

Η ερμηνεία είναι βασική επικοινωνιακή παράμετρος όταν επιχειρείται διάλογος με τα αγαθά του πολιτισμού. Δεν είναι παράθεση πληροφορίας απλά, αλλά αποκάλυψη πληροφορίας. Δεν συντελείται χωρίς επιμελημένο δημιουργικό και στοχευμένο σχεδιασμό, και τότε μόνο οδηγεί στο προσδοκώμενο αποτέλεσμα του βιώματος μιας «επικοινωνούμενης εμπειρίας», η οποία δρα ολιστικά και απελευθερωτικά ωθώντας τους συμμετέχοντες να την αναζητήσουν ξανά με ανάλογες αξιακές και αισθητικές ποιότητες. Η εμπειρία του κοινού στις δαιδαλώδεις διαδρομές της μεταγλώσσας των εκθέσεων χρήζει συστηματικής διαμεσολάβησης και φροντίδας. Για να ανακαλύψουν οι παραλήπτες αβίαστα τις βαθύτερες δομές της γεωμετρίας της δομής της έκθεσης ή τουλάχιστον για να συνομιλήσουν με τον μεγάλο αριθμό των έργων γόνιμα και ουσιαστικά.

Τα ερμηνευτικά μονοπάτια αποτελούν το συγκριτικό επικοινωνιακό πλεονέκτημα του Μουσείου Σχολικής Ζωής και επενδύουν στην αρχή «η πρόσληψη της τέχνης είναι υποκειμενική, αφού ο καθένας την αντιλαμβάνεται και

την ερμηνεύει με τον δικό του τρόπο». Είναι προσωποποιημένες εμπειρίες «ΔΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ» που ενεργοποιούν τη συγκινησιακή εμπλοκή και ενδυναμώνουν τη σύνδεση των συμμετεχόντων στις ομάδες με τα πολιτισμικά αγαθά, είτε αυτά είναι έργα τέχνης ή τεκμήρια συλλογών υλικά ή άυλα. Το βίωμα της διαμεσολάβησης του εμπυχωτή και της αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων στη δυναμική της ομάδας σηματοδοτεί τα διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά τους (βλ. αναλυτικά στον επίσημο ιστότοπο του Μουσείου Σχολικής Ζωής <https://school-life.gr/ermineytika-monopatia/>).

Τα ερμηνευτικά μονοπάτια «ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...» σχεδιάστηκαν ειδικά για την συγκεκριμένη έκθεση, και όπως κάθε φορά τεκμηριώνονται επιστημονικά μέσω της παιδαγωγικής του οπτικού πολιτισμού και των αρχών της πολιτισμικής δημοκρατίας.

Η παιδαγωγική του οπτικού πολιτισμού¹ είναι μια σύνθετη, διεπιστημονική περιοχή που συνδυάζει πληθώρα θεωριών από τη φιλοσοφία, την ιστορία της τέχνης, τις εικαστικές τέχνες και την ψυχολογία, ή πιο πρόσφατα, την φαινομενολογία και οικολογία, την ψυχανάλυση, και τη σημειωτική. Οι θεωρίες αυτές τεκμηριώνουν πρόσφατα τη στοχοθεσία των προγραμμάτων σπουδών των εικαστικών τεχνών στην τυπική εκπαίδευση. Υπαγορεύουν, όμως, και την απαραίτητη άσκηση στην πρόσληψη και απόκριση κάθε ηλικίας πολιτών στην πολιτισμική αναπαράσταση και στην εικόνα για να συναντηθεί η σκέψη με την αισθητική, η συγκίνηση που γεννά η τέχνη με τη συγκίνηση που αντλείται από τα επίπεδα νοημάτων που φέρουν τα διάφορα πολιτισμικά αγαθά.

Τα ερμηνευτικά μονοπάτια «ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...» στοχεύουν στην ανοικτή και ισότιμη νοηματοδότηση της εκθεσιακής αφήγησης και της ενθάρρυνσης των προσωπικών συσχετίσεων των συμμετεχόντων (ενήλικων, οικογενειών, εφήβων) με το πολυαισθητηριακό βίωμα της ομάδας στον εκθεσιακό χώρο. Επενδύουν στη σκευή της κάθε ξεχωριστής βιογραφίας του προσώπου που συμμετέχει, χωρίς απαραίτητα την προϋπόθεση της εξειδίκευσης στην τέχνη. Αξιοποιούν όλες τις μορφές τέχνης ως διαμεσολάβηση στην ομάδα για να απελευθερώσουν τη μνήμη, την αντίληψη, την ανάγνωση και τη σχέση μεταξύ ατομικού και συλλογικού.

Στη Μονή του Αγίου Φραγκίσκου τα ερμηνευτικά μονοπάτια αντλούν στον σχεδιασμό και στην εμπύχωση τους και από τη μεγαλόπρεπη ατμόσφαιρα του μνημείου που υποδέχεται την ενιαία εκθεσιακή αφήγηση των δύο εικαστικών δημιουργών Αντώνη Αλιβρούβα και Δημήτρη Αστερίου. Το αφήγημα αναπτύσσεται από τους δύο επιμε-

λητές με τα ζωγραφικά έργα τους, αλλά και επιπλέον με δημιουργίες του Αντώνη Αλιβρούβα από πηλό. Ο Αντώνης Αλιβρούβας διακρίνεται για την σχεδιαστική άνεση και εικαστική ευφυΐα του να μορφοποιεί με αμεσότητα τον οραματικό του κόσμο, προσεγγίζοντας με ευλάβεια τη βαθύτερη αλήθεια της ζωής. Στην έκθεση «ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...» ο δημιουργός επανέρχεται με μέσο έκφρασης τον πηλό για να ανασύρει συνειρμικές εικόνες έκφρασης και επικοινωνίας και ταυτόχρονα να ενεργοποιήσει έτσι ελεύθερα μνημονικές και ψυχοκοινωνικές λειτουργίες. Παρουσιάζονται έργα του ανθρωπομορφικά που αναπαριστούν κυρίως τις εκφράσεις του προσώπου, τις οποίες ο καλλιτέχνης εισάγει στα ζωγραφικά του έργα. Η ενότητα των προσωπων-προσωπείων του Αλιβρούβα από πηλό συμπεριλαμβάνει ενδεικτικά έργα του κατά τη διάρκεια της σπουδής του στο εργαστήριο της κεραμίστριας Αμαλίας Γιαννούλη στο καλλιτεχνικό χωριό Βερέκυνθος. Η βραβευμένη κεραμίστρια ακούραστα με μεράκι και γενναιόδωρη εμπύχωση για περισσότερα από 20 χρόνια φιλοτεχνεί αντίγραφα μουσείων και χειροποίητα ειδώλια δίνοντας τους μοναδική πνοή και ταυτότητα. Την ευχαριστούμε, διότι με την εμπύχωσή της νιώσαμε την ευεργετική ενέργεια του πηλού στην ομάδα, και αφεθήκαμε στην λυτρωτική αποφόρτιση της επαφής με το εύπλαστο υλικό. Η καλλιτεχνική διεργασία απελευθέρωσε προστατευμένα μνημονικά ίχνη από το ασυνείδητο εσωτερικό όλων μας, τα οποία απέκτησαν αβίαστα τρισεπίσταντα οντότητα σε δημιουργικό διάλογο με τα πρόσωπα-προσωπεία του Αλιβρούβα, που ξεχώρισαν μέσα στις δημιουργίες της ομάδας. Τα αντιπροσωπευτικά έργα της κεραμίστριας Γιαννούλη και της ομάδας που εργάστηκε μαζί της για να δημιουργήσει αντίγραφα από γλυπτικές μορφές που εκτίθενται σε διάφορα Μουσεία, αξιοδοτούν τη δυνατότητα της αντιγραφής του σπάνιου και του πολύτιμου, σαν μια μνημονική ενόρμηση διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Όμως, παράλληλα, σε κάποιες περιπτώσεις επιχειρούν να προστατέψουν από τη λήθη ένα αξιομνημόνευτο προσωπικό βίωμα που επιθυμεί ο δημιουργός να κρατηθεί στην αιωνιότητα, με τη δύναμη της χειροποίητης δημιουργίας, η οποία προσδίδει μοναδικότητα αλλά και συγκινησιακή αξία στο παραγόμενο αντίγραφο.

Ο εικαστικός δημιουργός Δημήτρης Αστερίου με τα έργα του στην έκθεση «ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ...» επιτρέπει στη μνήμη να αναδιπλωθεί εισάγοντας με τη χαρακτηριστική του μανιέρα μια πολύμορφη συνέχεια. Με τα στοιχεία - σημεία - μοτίβα που απαντώνται με πολλές σημασιολογικές εκφράσεις στην καλλιτεχνική δημιουργία του, αναδεικνύει τον πλουραλισμό της ανθρώπινης δράσης και της ανθρώπινης

ζωής. Με εμφανείς σχέσεις ανάμεσα στις διαφορετικές εκφάνσεις του συνεχούς της ζωής που αναπαριστά στα έργα του, ο Αστερίου επικεντρώνεται με έναν χαρακτηριστικό επιλεγμένο χρωματικό κώδικα, με κυρίαρχα σύμβολα: το δέντρο, το σπίτι, το ανθρώπινο σώμα απελευθερωμένο από συμβάσεις με ανήσυχες γραμμές ή φόρμες να μεταγίζουν τη δυναμική του πάλη με τη μνήμη που το σημάδεψε. Μνήμη πολυαισθητηριακή, μνήμη τραυματική, μνήμη προσωπική που εγγράφεται στα κύτταρα του ανθρώπου και άρρηκτα συνδέεται με την ψυχή του, αλλά και με το περιβάλλον που δρα. «Επιλέγει το κυπαρίσσι γιατί είναι η δική του παιδική μνήμη και έχει μια στιβαρότητα και τεράστια αντοχή στον αέρα. Η διαρκής κίνηση υποδηλώνει την αέναη ελευθερία και η αντοχή του δέντρου παραπέμπει στην ψυχική ανθεκτικότητα πρώτιστα που θα πρέπει να διακρίνει τον κάθε άνθρωπο»². Η καθημερινή ζωή για τον Αστερίου είναι μια συνεχόμενη βίαιη δράση και ανάδραση... Αναπαριστά τον άνθρωπο που μπορεί να αντέχει και να απλώνει τις ρίζες του όπου και αν βρίσκεται, να ευδοκίμει, αλλά και να αποζητά την ασφάλεια που εκπληρώνεται με την ανάγκη της οικίας.

Ο Αστερίου ευρηματικά, αποδομεί το στερεοτυπικό στοιχείο του σπιτιού ως μνημονικού προϊόντος με χαρακτήρα κοινωνικό ή ταξικό. Το ανανοσηματοδοτεί ως διαρκή δόμηση του ίδιου του εαυτού του ανθρώπου που χτίζεται αέναα μαζί με το ρευστό αποτύπωμα της μνήμης και την υλικότητα του πλαισίου που επιδρά. Η ταυτότητα των χαρακτήρων των έργων του σηματοδοτείται από τη σχέση τους με τη φύση και τα αρχέγονα στοιχεία της. Άνθρωποι πρόσφυγες, εργάτες, αλλά και άνθρωποι που αποκόπτονται από τη δύναμη της μνήμης του παρελθόντος και εγκλωβίζονται αμέτοχοι στο παρόν χωρίς την ενέργεια της παρακαταθήκης των ενθυμήσεων για το μέλλον. Τα φτερά πεταλούδας συμβολίζουν την αέναη νεανική ψυχή ανεξάρτητα από την πραγματική ηλικία των ανθρώπινων μορφών που αναπαριστά, ενώ δεν παραλείπει να τους πλαισιώνει με σχέσεις στοργικές και συμβιωτικές με ζώα, χελιδόνια, πελαργούς... Σημαινόμενα και αυτά επενδυμένα με εσωτερικές του μνημονικές εγγραφές...

Ο ζωγράφος Αντώνης Αλιβρούβας επιλέγει αφηρημένες φόρμες και μορφές ανθρωποκεντρικές που εστιάζουν στα χαρακτηριστικά του προσώπου τις οποίες εντείνει η δεξιοτεχνία του στο χρώμα και στην αλάνθαστη κίνηση της γραμμής, προκειμένου να στοιχειοθετήσει τους οπτικούς του κώδικες. Συνεπώς με τη χρωματική και γραμμική του συγκλονιστική αμεσότητα προσκαλεί τους αποδέκτες των έργων του να επιστρατεύσουν συναίσθημα, εμπειρία, ενθυμήσεις, φαντασία προκειμένου να αποκαταστή-

σουν την ιδεατή συνέχεια. Μια συνέχεια που έχει νόημα για εκείνους, ανάμεσα στο δικό του ορατό και το αόρατο, ανάμεσα στο δικό του βίωμα και στο δικό του όνειρο, όπως φιλοξενούνται αμφότερα στον καμβά του. Μεθοδικός παρατηρητής στη φύση της και της υλικότητας των τεκμηρίων της πολιτιστικής κληρονομιάς, ο δημιουργός Αλιβρούβας στα νέα έργα του εμπνευσμένα από αρχαία ελληνικά αγγεία δεν παραλείπει να μεταγράψει τα μοτίβα τους στον καμβά του.

Στο διάχυτο μεταφυσικό φως του καθολικού της Μονής του Αγίου Φραγκίσκου τα ζωγραφικά έργα των Αστερίου και Αλιβρούβα με τις χρωματικές τους εκρήξεις διασαλεύουν αιφνίδια τις ώχρες του μνημείου αλλά ταυτόχρονα συμβολοποιούν τις οπτικές μορφές τους και τις νοηματικές τους υφές, ως υπερασπιστές δράσης, αγώνων, προσπαθειών για ζωή, ελευθερία, και σύνδεση. Κάθε ζωγραφικό έργο τους, απελευθερώνει μια ιδιαίτερη εκφραστική δυναμική που λειτουργεί ως δομικό υλικό για τη συγκρότηση μιας ριζικά διαφορετικής οντολογίας, μιας αντίληψης του χώρου, του χρόνου, της ύλης του μνημείου. Μιας σπουδής παράλληλα του βλέμματος που δεν εγκλωβίζεται στο παρελθόν, ούτε φετιχοποιεί το παρόν που το στοιχειώνουν υλικά ίχνη, αλλά συνεχίζει να προχωρά και να πλέκει το νήμα της ανθρώπινης δράσης, καθώς η ζωή ακολουθεί τους κύκλους της. Η ενιαία εκθεσιακή αφήγηση των δύο καλλιτεχνών, διαμεσολαβεί στον εγγεγραμμένο μνημονικό τόπο, διεγείροντας αισθητικά το θυμικό για να αναδείξει οπτικές δηλώσεις αεί παρούσες που αποζητούν δικαίωση και συνευθύνη στον χωροχρόνο της ιστορικής παρακαταθήκης.

Και οι δύο δημιουργοί, εντός του μνημονικού τόπου της Μονής του Αγίου Φραγκίσκου, με οδηγό το φως και τη σκιά της μνήμης, με κοινή αφετηρία τον άνθρωπο και κοινά εκφραστικά μέσα το χρώμα, τη γραμμή, το σχήμα, την τρίτη διάσταση, συναντώνται μέσω των επιμελητών και δημιουργικά συνδιαλέγονται. Ψηλαφούν όλα τα σιωπηλά σημεία που χάραξαν οι χρήσεις του μνημείου στο ταξίδι του ιστορικού χρόνου, καταθέτοντας τη δική τους μνήμη και απευθύνοντας το διαχρονικό, διαπολιτισμικό, διεπιστημονικό κοινό ερώτημα: ΤΙ ΕΣΤΙ ΜΝΗΜΗ;

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ μια ανθρωπομορφική οικεία κλίμακα στη δημόσια και ιδιωτική καθημερινότητα, μέσο διερεύνησης της διαχωριστικής γραμμής των ορίων που χωρίζουν τις ανθρώπινες ζωές αλλά και συνδέονται με χωρικά και χρονικά στιγμιότυπα, άλλοτε με ρωγμές βαθιά κρυμμένες στην ψυχή και άλλοτε συνεκτικές άμεσα ορατές στην ύλη... ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ συνειρμοί βίας και ερωτισμού, τρυφερότητα οδύνης, ευτυχίας και συγκίνησης, επαναπραγμάτευση

ζητημάτων υποκειμενικότητας σε πλαίσια συγκινησιακής φόρτισης που εγείρει η σύγχρονη τέχνη ως μέσο νοηματοδότησης της ζωής.

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ ο διάλογος της σχέσης της αρχιτεκτονικής με το ιδεολογικό περιεχόμενο της εικαστικής πράξης που υποδηλώνει τη διαρκή ρευστότητα της ανθρώπινης έκφρασης στη συνάντηση αρχέγονου και άχρονου, ανώτερου αλλά και χθόνιου.

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ ένα νέο σημασιολογικό πλαίσιο, το οποίο προσθέτει επιτυχώς στις αναγνώσεις του κοινού επιπλέον «αντικατοπτρισμούς» και ταλαντώσεις της ατομικής και συλλογικής μνήμης.

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ μια διαφορετική συναάνγνωση δια της τέχνης σε μια συστηματική ιχνηλάτηση της απομνημονευτικής διεργασίας που επανέρχεται με ποικίλους τρόπους σε μια αισθητική πραγματικότητα σε χρόνο άμεσο και χώρο παρόντα...

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ μια ιδιότυπη υπογραφή σε ένα βότσαλο που σηματοδότησε μια πολύτιμη στιγμή...

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ ένα υλικό μνημονικό ίχνος που σφράγισε μια σημαντική συνάντηση και φώλιασε με την αγωνία της διαφύλαξης του φθαρτού μνημειώματος από το παρελθόν στο σήμερα σε ένα αντίγραφο μουσείου...

Η ενέργεια της μνήμης είναι κατά βάση νοητική διεργασία που όμως βασίζεται στη συμμετοχή του σώματος, αλλά και της ψυχής. Ζούμε σε νοητικούς κόσμους, στους οποίους η ύλη, το βιωμένο, η θύμηση και το φανταστικό, αλληλοσυνδέονται απόλυτα. Πηγή ενθυμήσεων είναι η εμπειρία, το βίωμα που συνδέεται με πρόσωπα, αντικείμενα, τόπους, γεγονότα... Για κάθε άνθρωπο το περιβάλλον όπου ζει και δρα, είναι ένας ζωντανός και πολυαισθητηριακός τόπος, που δομείται από αναμνήσεις και προθέσεις. Προσλαμβάνεται με διαφορετικούς κώδικες και νοηματοδοτείται πολλαπλά, καθώς ο ίδιος με τη φαντασία του αναμειγνύει μνήμες, όνειρα, επιθυμίες... Η τέχνη είναι αυτή που δίνει στην ψυχή τους κώδικες και τα εκφραστικά μέσα, για να μετουσιωθεί σε έμπνευση, η πρόσληψη των ερεθισμάτων από το περιβάλλον, το βίωμα, η ανάμνηση, ο αναστοχασμός. Η τέχνη, κάθε μορφής τέχνη, είναι αυτή που υποστηρίζει πολυσήμαντα την επιστροφή της μνήμης στο παρόν με μια νέα εμπνευσμένη γλώσσα.

Οι αισθητικές και σημασιολογικές συζεύξεις που επιτυγχάνει η συμπίεση της μεταγλώσσας των δύο καλλιτεχνών Αστερίου και Αλιβρούβα επιχειρούν να ενεργοποιούν αβίαστα το ενδιαφέρον του κοινού οδηγώντας την πρόσληψη των έργων τέχνης στην ιχνηλάτηση της σχέσης ανάμεσα στο σημαίνον και το σημαινόμενο, το άμεσα αντιληπτό και αυτό που υπονοείται... Εικαστική ποιητική συνάντηση για

«να βρει το λέγειν της» η μνήμη, και η ερμηνεία να συνδέσει ξανά μέσα από τη σημερινή τέχνη την πολιτιστική κληρονομιά υλική και την άυλη στον ιστορικό χωροχρόνο. Και τα ερμηνευτικά μονοπάτια στον βιωμένο χώρο του Καθολικού της Μονής του Αγίου Φραγκίσκου να αποκαλύψουν το χαρακτηριστικό των οπτικών τεχνών, το οποίο είναι κοινό γνώρισμα της αρχιτεκτονικής, γλυπτικής και ζωγραφικής. Η ιδιαίτερη αυτοτέλεια των έργων τους που φωτίζουν τον τρόπο παρουσίας του ανθρώπου στον κόσμο με έκταση πέρα από τη δεδομένη ιστορική στιγμή.

ΜΝΗΜΗ ΕΣΤΙ η ανατρεπτική πρόσκληση να αφουγκραστείς μέσα από την καρδιά της ατομικής δημιουργίας το ιερό αίσθημα του συλλογικού ανήκειν...

Μαρία Δρακάκη

Επιμελήτρια του Μουσείου Σχολικής Ζωής, Παιδαγωγός,
Εκπαιδεύτρια Ενηλίκων

Σημειώσεις

1. Απόσπασμα από τη διατριβή της Μαρίας Α. Δρακάκη, Διευρύνοντας τη διαδικασία των εκπαιδευτικών επισκέψεων στο Δημοτικό Σχολείο. Μελέτη εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας σε μαθητές ,εκπαιδευτικούς, επαγγελματίες Μουσείων με την οπτική της Πολιτισμικής Επικοινωνίας, υπό έκδοση).
2. Δρακάκη, Μ. (2023). «Εικαστικός στοχασμός της καφαβικής ποίησης». Εφημερίδα ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ, ΠολιτισμΩΣ (6 Ιουλίου), στο: <https://www.haniotika-nea.gr/os-eikastikos-stochasmos-tis-kavafikis-poiisis/>.

Δημήτρης Αστερίου – Αντώνης
Αλιβρούβας:

ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΣΣΑΝΔΡΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΣΤΙΣ ΚΕΡΑΜΙΚΕΣ ΜΑΣΚΕΣ.

Σημειώσεις για την έκθεση «Μνήμη
εστί» στο Καθολικό της Μονής του
Αγίου Φραγκίσκου στα Χανιά.

Σε άλλες ερμηνευτικές αναλύσεις συμβόλων με έντονο ιστορικο-πολιτισμικό υπόβαθρο για έναν λαό, έναν τόπο, έχει ειπωθεί ότι «Κάθε ποιητής εκφράζει ένας μέρος του κόσμου που οι υπόλοιποι αδυνατούμε να δούμε, βιώσουμε, παραδεχτούμε, εκλογικεύσουμε. Ακόμα και αν αυτό το μέρος ενέχει ψήγματα αυτοκαταστροφικών τάσεων για τον ίδιο δεν τιθασεύεται, δεν εξωραϊζεται, δεν αποσιωπάται»¹. Πράγματι, στα ελληνικά Γράμματα, για παράδειγμα, η γενιά του 1970 εν διαλόγω με το underground πολυ-καλλιτεχνικό κοσμοείδωλο το απέδειξε περίτρανα. Σαφώς, όταν όλο αυτό εμπλέκεται με το σημειωτικό βάρος αρχετύπων από το ευρύτερο φάσμα του μυθολογικού πολιτισμού, η έκφραση από την πλευρά των καλλιτεχνών περικλείει μια σωρεία αλληλοσυμπληρούμενων και/ή αντικρουόμενων συναισθημάτων, τάσεων και ιδεών.

Η περίπτωση του διεθνούς καλλιτέχνη, ζωγράφου και γλύπτη, Δημήτρη Αστερίου, εντάσσεται σε εκείνες τις επίμονες αναζητήσεις του αρχαίου μύθου, όχι όμως μόνο του ελληνορωμαϊκού παρελθόντος αλλά της ευρύτερης πολιτισμικής παράδοσης των Βαλκανίων, όπως αυτή ζυμώθηκε μέσα από διάφορες φαινομενικά ανομοιογενείς ωστώσεις στο διάβα του χρόνου. Τα έργα του βρίθουν μυθολογικών συμβολισμών, κυρίως και απο-συμβολισμών, όχι τυχαία. Η χρήση τους είναι σκόπιμη και προσεκτική. Ο καλλιτέχνης,

όμως, δεν επιθυμεί την παρουσίαση των μυθικών προτύπων μέσω της αποτύπωσης των γνωστών σε όλους μας μυθολογικών αφηγήσεων. Προτιμάει να μας προσκαλεί σε ένα παιχνίδι ανάκλησης όλων εκείνων των πολιτισμικών γνώσεων που αναπτύξαμε ήδη από τα σχολικά μας χρόνια, μέσω έξυπνων, κεκαλυμμένων και πολυεπίπεδων σημειωτικών εικόνων. Επομένως, το ταξίδι στην αποκωδικοποίηση των μύθων, ή με άλλα λόγια της ιστορικής μνήμης δεν είναι μονόπλευρο, δεν είναι πάντοτε εύκολο, δεν συντελείται εν μία νυκτί. Στα έργα του Αστερίου συνανταμε γίγαντες-τιτάνες, μυθικούς βασιλείς, ήρωες-οικιστές, ουράνιους θεούς, ερωτιδίεις (rutti), δαιμονίσκους, μειζογενή όντα, όλα προσαρμοσμένα στο σήμερα στο μετα-μετα-μοντερνιστικό παρασκήνιο και προσκήνιο του τρέχοντος ελληνικού γίνεσθαι, με έμφαση στη διαδρομή Αθήνα-Χανιά, Χανιά-Αθήνα. Για παράδειγμα, ένας ήρωας-ευρετής παρουσιάζεται ως ημίγυμνος κούρος, εκπρόσωπος της λαϊκής-εργατικής τάξης, που αφενός πλήττεται ποικιλοτρόπως για άλλη μια φορά, απο αφετέρου, φαίνεται εν τέλει να αφουγκράζεται περισσότερο τα βαθύτερα – ανθρωποκεντρικά – νοήματα της όποιας καλλιτεχνικής έκφρασης, καθώς για τους ανθρώπους αυτής της πλευράς ο παράγοντας άνθρωπος ανατροφοδοτείται μέσα από μια εξελικτική πορεία μακριά από ιδεώδη που κατηγορήθηκαν ως ταπεινής ποιότητας ήδη από τις ιστορίες της Βίβλου. Ακόμα, ένας άγγελος μπορεί να παρουσιαστεί ως προβληματισμένος νέος της γενιάς της ανεργίας, με τα φτερά του ειρωνικά τοποθετημένα ημίκλειστα, μια συνήθης ανδρική μορφή δύναται να απεικονισθεί φέροντας αντί για ανθρώπινο κεφάλι ένα κτίριο, ένα μνημείο-σύμβολο του τόπου των Αθηνών ή της παλιάς πόλης των Χανίων, οδηγώντας τη σκέψη μας στην αξία που κρύβει το παρελθόν, μια αξία που δεν είναι μόνο αισθητική, και αν τη θεωρούμε μόνο αισθητική, τότε το σπίτι μας-η μνήμη μας γίνεται αγκάθι που σφηνώνεται στο κέντρο ελέγχου του σώματός μας, στον εγκέφαλο, γίνεται άχθος που σύρουμε όπου και αν πάμε, όσους τόπους και αν αλλάξουμε-γινόμαστε εμείς οι ίδιοι ένας άλλος Σίσυφος, αφού το να θυμάται κανείς το παρελθόν του μόνο για λόγους επειδής του τυχόν ωραίου που αυτό φέρει εκ φύσεως είναι μια μορφή καταδίκης για το μέλλον μιας κοινωνίας. Ο καλλιτέχνης, ακριβώς για αυτόν τον λόγο, δεν επιθυμεί την επίδειξη γνώσεων, απλώς επιλέγει εκείνα τα πρότυπα-σύμβολα που θεωρεί ότι, ειδικά σήμερα, μπορούν να μας διδάξουν περισσότερο από ποτέ. Ο Αστερίου, εντούτοις, επιθυμεί να επαναφέρει στο πολιτισμικό προσκήνιο, μέσω του μύθου, την ανάγκη για κριτική στους εαυτούς μας, στην κοινωνική και πολιτική μας στάση απέναντι στις ραγδαίες εξελίξεις του κόσμου.

Επιστρατεύει ακόμα και εικόνες τις πιο διαδεδομένες ανθρωπολογικές ιστορίες της Βίβλου, όπως την αφήγηση για το προπατορικό αμάρτημα. Εδώ, οι πρωτόπλαστοι, Αδάμ και Εύα, γίνονται δύο άνθρωποι-δέντρα, δύο μειζογενή όντα, η φυγή των οποίων από την παραδείσια αυλή επαναφέρει τη μνήμη μας στις πολύ πρόσφατες φρικαλέες καταστροφές του αττικού δασικού πλούτου, ήτοι της ίδιας της ζωής, στο βωμό της επέκτασης του ανθρωπογενούς-τεχνητού περιβάλλοντος, της ανθρώπινης δύναμης που δεν ερείδεται στα δώρα της φύσης αλλά στην φαυλότητα της πρόσκαιρης και κερδοφόρας ανάπτυξης. Μετουσιώνεται, με άλλα λόγια, ο ίδιος σε έναν κασσανδρικό καλλιτέχνη. Το υποκριτικά δομημένο *comme il faut* του πριν τον επονομαζόμενο «Μάη του 1968» ακυρώνεται από πολλούς αναδυόμενους κασσανδρικούς δημιουργούς της ευρωπαϊκής σκηνης – πάσης φύσεως καλλιτέχνες. Και από τους *underground* εκφραστές του «φωνασκό αλλά αμφισβητούμαι-ακυρώνομαι από το κατεστημένο, επειδή δεν συντάχθηκα μαζί του», φτάνουμε στην πολύ σύγχρονη γενιά του 2020², όπου το αρχέτυπο της Κασσάνδρας φαίνεται να επωμίζεται εκ νέου το αισθητά βαρύ φορτίο του άγους που στιγμάτισε το σώμα και την ψυχασύνθεσή της, τότε που ο Αίας ο Λοκρός, Έλληνας ήρωας του Τρωικού Πολέμου, τη βίασε – διαπράττοντας ύψιστη ιεροσυλία και ύβρη – εντός του ναού της θεάς Αθηνάς, όπου ή ίδια είχε καταφύγει ως ύστατη λύση αυτοσωτηρίας ως ικέτισσα³. Τώρα, αυτό το παλιό ανοσιούργημα αναγκάζει τους νέους καλλιτέχνες να αναζητούν σχεδόν παντού για καλά κρυμμένα θυέστεια δείπνα, σαν και εκείνα τα γεμάτα φρίκη που μόνον η Κασσάνδρα μπορούσε να δει (ακόμα και να νιώσει, προβάλλει επάνω στο κορμί της χρησιμοποιώντας τις αισθήσεις της) στον οίκο των Ατρείδων προμηνώντας τον θάνατό της. Η γενιά αυτή ελκίζει ασθμαίνοντας τα δεινά μιας πανδημίας, που κυριολεκτικά και μεταφορικά έσπειρε τον όλεθρο σαν άλλο αιματηρό δείπνο στρωμένο από τον Θυέστη⁴, τα απόνερα μιας ελλιπέστατα προσανατολισμένης για χρόνια κοινωνικής παιδείας, την άνοδο των πολιτικών ρατσιστικών άκρων που διαταράσσουν συθέμελα την πολυπολιτισμική οπτική της μετα-μεταμοντέρνας ιδεολογικής σφαίρας, ακόμα και κατά τη διάρκεια της καλλιτεχνικής παραγωγής ορισμένες φορές⁵. Ο Αστερίου, αν και τυπικά εμφανίζεται πολύ νωρίτερα στις Τέχνες, εξελίσσει συνεχώς την προσέγγισή του μη παραβλέποντας τα όσα συμβαίνουν σήμερα, τα όσα βαραίνουν τους ώμους των πρωτοεμφανιζόμενων καλλιτεχνών, κατ' επέκταση όλων εκείνων των νέων που προσπαθούν να ανοίξουν τα φτερά τους έχοντας τον όποιον στόχο. Ο άνθρωπος πάντοτε στο επίκεντρο της τέχνης του. Η ανα-

ζωπύρωση του προσωκρατικού ερωτήματος από τι είναι εντέλει φτιαγμένος ο κόσμος μας;, όπως τέθηκε μεταξύ άλλων από τον Εμπεδοκλή (5ος αιώνας π.Χ.), ο οποίος τόλμησε να αντικαταστήσει τη γέννηση και τη φθορά με τη μείξη και τον χωρισμό (των αγέννητων στοιχείων)⁶, ενσαρκώνεται πλέον υπό το πρίσμα του μετα-μετα-μοντέρνου με μια παιχνιδιάρικη-προκλητική – όχι όμως χυδαία και ασεβή – διάθεση επάνω σε καμβάδες, μεγάλα χαρτιά αλλά και κατασκευές εν είδει παζλ, αφού ακόμα και αν κάποιος τις αποσυναρμολογήσει αυτές εσπουδενί θα χάσουν τον αφηγηματικό ιστό τους. Σημειώσαστε εικαστική κατασκευή του θεωρείται εκείνη που έχει φτιαχτεί από πολλές παιδικές κούκλες. Η κατασκευή αυτή (μικρό *mise-en-scène*) μας θυμίζει αντίστοιχα δημιουργήματα από την έκθεση «Το ρολόι των γυναικείων δικαιωμάτων πηγαίνει πίσω», που φιλοξενήθηκε στην Αίθουσα Τέχνης Γ. & Ε. Βάτη, στην Ερμούπολη της Σύρου, κατά το διάστημα 8-12 Μαρτίου 2023, με επιμελητές την Έλενα Τονικίδη και τον Γεώργιο Ορφανίδη. Ειδικότερα, στον κατάλογο αυτής της έκθεσης διαβάζουμε: «Η Έλενα Τονικίδη [...] θέτει στο επίκεντρο του γυναικείου όργανο γενεσιουργίας εν είδει αιφνίδια αποκάλυψης του ό,τι οι πολλοί στην κοινωνία συγκλαύπτουν, αναφορικά με την όποια καταπίεση των γυναικών. Η παιδική κούκλα-σύμβολο της ποπ κουλτούρας (pop culture) και προϊόν γνωστής αμερικανικής εταιρείας που φαίνεται να ξεπροβάλλει από τη σχισμή του έργου γυρίζει τη σκέψη μας πολλά χρόνια πίσω, στα γυναικεία κυκλαδικά ειδώλια της 3ης χιλιετίας π.Χ. Τώρα, το όλο σύνολο συνδέεται ακόμα πιο άρρηκτα με την επιτακτική ανάγκη περί επαναπροσέγγισης του διαστρεβλωμένου μοντέλου 'μητρότητα-τυφλή αφοσίωση στα του οίκου'. Η παιδική κούκλα της εικαστικής σύνθεσης υιοθετεί νέο σημασιολογικό περιεχόμενο. Δεν είναι ο ομφάλιος λώρος της διαδικασίας 'προετοιμάζομαι για να γίνω γυναίκα αποδεκτή από το αντρικό κοινό'. Είναι το κάτοπτρο του γυναικείου υποκείμενου που κόβει τα δεσμά· εξ ου και η αποδομημένη μορφή της»⁷. Η διαδικασία σύνθεσης ενός έργου για κάθε καλλιτέχνη φαντάζει ιερή. Στην περίπτωση του Αστερίου αυτό αποδεικνύεται και από το μικρού μήκους ντοκιμαντέρ της πολυτάλαντης φωτογράφου Γιώτας Εφραιμίδου, η οποία μέσα από τον φακό της κατάφερε να ακολουθήσει όλη τη συλλογιστική πορεία του καλλιτέχνη με απώτερο σκοπό τη δημιουργία, ήδη από τη στιγμή σύλληψης της πρώτης ιδέας. Το εν λόγω ντοκιμαντέρ με τίτλο «Τα χρώματα των σωμάτων» και φόντο το ατελεί του δημιουργού στην Κυψέλη (Αθήνα) θα προβάλλεται και στον χώρο της έκθεσής μας. Η τέχνη της Εφραιμίδου μοιάζει σαν μια άλλη πολύτιμη ψηφίδα, σαν μια άλλη επισκέπτρια που με τον τρόπο της

κοσμί τη δυαδική σύνθεση της έκθεσης, επιτρέποντάς μας να αναλογιζόμαστε για τη δυναμική της συνέργειας στο μετα-μετα-μοντέρνο. Από τα χρώματα που αγαπάει περισσότερο ο καλλιτέχνης επιλέγουμε να μιλήσουμε για τρία χρώματα με βαρύνουσα σημειωτική αξία: το μπλε, το πράσινο και το ροζ. Το μπλε είναι το χρώμα της θάλασσας και του ουρανού, πολλές φορές άρρηκτα συνδεδεμένο στο υποσυνείδητό μας με την έννοια της σταθερότητας, και της δυναμικής που κρύβει το βάθος σε αντιδιαστολή με την επιφάνεια. Το μπλε συμβολίζει, ακόμα, την αφοσίωση, την αλήθεια, την ευφυΐα, την αυτοπεποίθηση & γενναιότητα του αριστοκρατικού εν τη παιδεία κοινωνικού συνόλου, τη γαλήνη, την αρτιότητα, την ολοκλήρωση, την υγεία. Στην εραλδική σαφώς συμβολίζει την ευσέβεια και την έμφυτη ευγένεια, ενώ σήμερα παρά την αρχικώς διαφορετική έμφυλη ερμηνεία του, το μπλε θεωρείται πλέον ιδιαίτερα προτιμητέο από τον ανδρικό πληθυσμό. Παράλληλα, το πράσινο είναι το κατεξοχήν χρώμα του φυσικού περιβάλλοντος, των δασών. Συμβολίζει την ανάπτυξη, τη γονιμότητα, τη ζωή εκτός άστεως. Είναι συνυφασμένο με την ασφάλεια, στην πλήρως εφαρμοσμένη εικόνα της, όχι αποκλειστικά με την έννοια του κύρους που τυχόν αυτή εμπεριέχει σε μια πρώτη ανάλυσή της. Υπονοεί τη σταθερότητα, την υπομονή και την επιμονή. Αντιστοίχως, στην εραλδική, το πράσινο υποδηλώνει την πρόοδο και το αίσθημα της ελπίδας. Τέλος, το ροζ προκαλεί συναισθήματα νοσταλγίας και επιστροφής στο ό,τι θεωρείται ως οικείο, εγείρει την τάση για αναζήτηση του χαμένου ρομαντισμού, παγώνει τον ασυγκράτητο ροή του χρόνου με την ψευδαίσθηση της απλότητας, της προσωπικής ηρεμίας⁸. Ταυτόχρονα, ο *primitif* σχεδιασμός των μορφών του Αντώνη Αλιβρούβα, γνώρισμα ενός αυθόρμητου φωβισμού, επιτείνει αλλά κατά μία έννοια ταυτόχρονα προοικονομεί την ανησυχία για το μη εκλογικευμένο μέλλον, συμβάλλοντας στην ανανέωση και του νεοελληνικού φωβισμού⁹. Ο εν λόγω δημιουργός μάλλον έχει επηρεαστεί ως έναν βαθμό, αφενός, από τα σχέδια με κάρβουνο του Μάκη Θεοφυλακτόπουλου, στα οποία παρατηρούμε ότι η ανθρώπινη μορφή, που σχηματίζεται από «ρομανικού τύπου» χονδρές γραμμές, ξεπροβάλλει και παράλληλα βυθίζεται στον άχρονο περιβάλλοντα χώρο¹⁰, και αφετέρου, από εκείνα του Egon Schiele, όπου κατά μία έννοια ό,τι το παράξενο-γκροτέσκ στην απόδοση των προσώπων νομιμοποιείται¹¹. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το πρόσφατο έργο του Αλιβρούβα «Η Αγία Οικογένεια» ή «Αγιογραφία» (το οποίο έχει παρουσιαστεί σποραδικά και ως «άτιτλο»), όπου ο δημιουργός, διατηρώντας μια αναγεννησιακή δι-

άθεση, σκιαγραφεί τη στιγμή που μια μητέρα αγκαλιάζει τρυφερά το παιδί της. Η όλη σύνθεση οδηγεί τη σκέψη μας, σχεδόν ασυναίσθητα, στον βυζαντινό τύπο της Παναγίας Βρεφοκρατούσας (με τις όποιες μικρές παραλλαγές του)¹². Τα χρώματα που επιλέγει ο καλλιτέχνης ποικίλουν, αν και μάλλον φαίνεται να επικρατούν γενικά τα έντονα χρώματα, τολμηρά συνδυασμένα, επιμελώς αταίριαστα ορισμένες φορές.

Η ανάγκη του καλλιτέχνη να πειραματιστεί με τη σημειωτική του γκροτέσκ φαίνεται, επίσης, από τα κεραμικά του έργα. Εδώ, τα κεραμικά-μάσκες ενέχουν σαφώς μια βαθιά λειτουργική υπόσταση, που ανακλά τον ψυχισμό του δημιουργού. Η μάσκα εκ φύσεως φέρει έναν διττό ρόλο: από τη μια πλευρά καλύπτει ένα πρόσωπο, και από την άλλη, παρέχει τη δυνατότητα έκφρασης. Με άλλα λόγια, η μάσκα μετεξελιίσεται – υπό κάθε έννοια – σε ένα μέσο απελευθέρωσης. Για την Πολιτισμική Ανθρωπολογία και την Ιστορία της Τέχνης αποτελεί παμπάλαιο αντικείμενο μελέτης, και για τους απανταχού καλλιτέχνες σημαντική πηγή έμπνευσης. Πράγματι, η μάσκα χαρακτηρίζει όλους τους πολιτισμούς, διαπερνά το σύνολο του πολιτισμικού χρόνου. Αποκρύπτει, αποκαλύπτει, μιμείται, προκαλεί δέος αλλά και γέλιο, προστατεύει, θεραπεύει. Καταργεί την όποια ταυτότητα μέσα από το μη αληθές, προβάλλει όμως και επιθυμία για ανάταση του ανθρώπινου πνεύματος μέσα από την μεταμόρφωση και τη δύναμη¹³. Ο Αλιβρούβας, λοιπόν, ως ένας άλλος μυημένος, επιστρέφει παράλληλα την σκέψη μας πίσω στους Μυκηναϊκούς Χρόνους, στα γνωστά από τις ανασκαφές χρυσά νεκρικά προσωπεία των θολωτών τάφων. Τα προσωπεία αυτά, βέβαια, είναι όλα ανδρικά και έχουν τα μάτια ερμητικά κλειστά¹⁴. Οι μάσκες του Αλιβρούβα, αφενός, είναι κατασκευασμένες από πηλό, αφετέρου, πολλές φορές δεν μας επιτρέπουν να εξάγουμε ασφαλή συμπεράσματα για το φύλο, ενώ τα μάτια άλλοτε είναι ανοιχτά και άλλοτε κλειστά· ανακλώντας με αυτόν τον τρόπο τον πολύπλοκο ψυχισμό του δημιουργού, την ανάγκη του να απελευθερωθεί από στεγανά και παγιωμένες ερμηνείες. Άλλωστε, δεν είναι λίγες οι φορές που ο καλλιτέχνης επιλέγει να μην ολοκληρώσει ένα έργο του, επηρεασμένος από τη θεωρία του non finito στη σύγχρονη τέχνη¹⁵.

Παρόμοια λογική ακολουθούν και οι ανθρωπόμορφες δημιουργίες του Αλιβρούβα από σύρμα. Χαρακτηριστικά του έργα από αυτό το υλικό είχαν παρουσιαστεί αναρτώμενα, επάνω σε υφάσματα, σε έκθεση που έλαβε χώρα στη Δημοτική Πινακοθήκη του Αγίου Νικολάου, στο Λασιόθι της Κρήτης, το 2023, σε επιμέλεια, επίσης, του γράφοντος και της Μαρίας Δρακάκη. Και εδώ, οι πλαστικές κατασκευές

από σύρμα φέρουν παραμορφωμένα προσωπογραφικά χαρακτηριστικά, δίνοντας μας την ευκαιρία να διεισδύσουν στον εσωτερικό-μνημονικό-συναισθηματικό κόσμο του καλλιτέχνη μέσα από τη γλώσσα του σώματός του/τους. Μάλιστα, ορισμένες μορφές τόσο λόγω της ίδιας της τελικής απόδοσής τους όσο και λόγω του ιδιαίτερου τρόπου παρουσιάσής τους στον χώρο της έκθεσης μοιάζουν σαν να πέφτουν απότομα προς το έδαφος, επικοινωνώντας ένα αίσθημα ελευθερίας¹⁶.

Τα άνωθεν αφορούν την εικαστική έκθεση «Μνήμη εστί» που πραγματοποιήθηκε στο Καθολικό της Μονής του Αγίου Φραγκίσκου στην παλιά πόλη των Χανίων, κατά το χρονικό διάστημα: 19 – 28 Αυγούστου 2024.

Γεώργιος Ορφανίδης

Ιστορικός Τέχνης-Αρχαιολόγος

Σημειώσεις:

1. Ορφανίδης, Γ. (2023). «Πρόλογος», στο: Γ. Ορφανίδης (επιμέλ. & πρόλ.) Σταύρος Ξ. Πέτρου, Κασσάνδρα. Ποιητική Συλλογή. Αθήνα: Εκδόσεις Ελευθερουδάκης, σελ. 10.
2. Σημειώνουμε ότι: «Ο όρος «γενιά» στους φιλολογικούς κόλπους αποτελεί ένα ακανθώδες στη χρήση του γλωσσο-πολιτισμικό στοιχείο, το οποίο εξακολουθεί πολλές φορές να ταλανίζει μέχρι και σήμερα ακόμα και μερικών εκ των πιο σχολαστικών ειδικών», βλ. Ορφανίδης, Γ. (2022). «Η γενιά του 1970. Αναζητώντας τον Τόλη Νικηφόρου στην ποιητική της αμφισβήτησης. Μια εναλλακτική ανάγνωση». Στο: Α. Χαριστός (πρόλ., επιμ., ανθολ.). Ο ποιητής Τόλης Νικηφόρου, 1966–2022. Στιγμές, Ανθολογία ποίησης. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γράφημα, σελ. 5. Επίσης, βλ. «Ο όρος 'γενιά' αποτελεί μια φιλολογική σύμβαση, καθώς το σημαντικό του όρου δεν ταυτίζεται πλήρως και απαραίτητα με την κυριολεκτική ερμηνεία του οικείου λεξήματος [...]. Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε ότι η χρήση της λέξης-έννοιας «γενιά» ήτο ιδιαίτερα βολική, καθώς με αυτή την επιλογή δημιουργήθηκε μια γέφυρα επικοινωνίας ανάμεσα στο δημιουργικό υποκείμενο (creative ego) και την κοινωνική ή εθνική συλλογικότητα (national thinking). Παράλληλα, η χρήση αυτού του όρου αναδεικνύει, έως και υπονοεί εκ προοιμίου, σχετικά χαλαρούς συνεκτικούς δεσμούς μεταξύ των μελών της ομάδας· συγκριτικά πάντοτε με τις σημασιολογικές έννοιες που περικλείουν οι εναλλακτικοί φιλολογικοί όροι, όπως 'κίνημα', 'ρεύμα', 'σχολή», από: Ορφανίδης, Γ. (2021). «Εισαγωγή. Όψεις και

- Προβληματισμοί μιας ετερόκλητης Γενιάς. Το '30 στις Τέχνες και τα Γράμματα». Στο: Α. Χαριστός (συγγρ. μονογρ., επιμ.), Η λογοτεχνία της ευθύνης. Ιστορία & ταυτότητα στη λογοτεχνική κίνηση του '30. Ο ρόλος του Άγγελου Τερζάκη. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Γράφηση, σελ. 11, 13.
3. Gantz, T. (1993). *Early Greek myth: A guide to literary and artistic sources*. Baltimore, MARY, USA: Johns Hopkins University Press, pp. 650-655.
  4. Ο θάνατος δεν είναι πάντοτε βιολογικός. Δύναται να είναι επίσης πνευματικός. Για την ιδέα αυτή προτείνεται η ανάγνωση του λογοτεχνικού βιβλίου: Τάσκος, Α. (2021). Έρωτας με γεύση γλυκό πορτοκαλιού. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός.
  5. Ορφανίδης, Γ. (2022). «Σύμβολα και όρια επί του Μετα-Μεταμοντερνισμού. Συζητώντας για δύο πολιτισμικά δρώμενα στον άξονα Θεσσαλονίκη-Λευκωσία-του 2022». *Symbole*, 12, σελ. 31-50 [= Ορφανίδης, Γ. (2022) Επανεκδόση για το Ανάπτυξη της Τεχνοκριτικής Μελέτης της Διεθνούς Ομαδικής Έκθεσης Mail Art International Exhibition - 'Island City', που φιλοξενήθηκε στο Μουσείο της Βάσως Κατράκη στο Αιτωλικό της Αιτωλοακαρνανίας, 23-25 Σεπτεμβρίου 2022, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού].
  6. Primavesi, O. (2008). "Empedocles: Physical and Mythical Divinity" (entry). In: P. Curd & D. W. Graham (eds.). *The Oxford Handbook of Presocratic Philosophy* (pp. 250-284). Oxford, UK & New York, NY, USA: Oxford University Press.
  7. Τονικίδη, Ε., & Ορφανίδης, Γ. (2023). Το ρολόι των γυναικείων δικαιωμάτων πηγαίνει πίσω. Κατάλογος ομαδικής εικαστικής έκθεσης, 8-12 Μαρτίου 2023, Αίθουσα Τέχνης Γ. & Ε. Βάτη, Ερμούπολη, Σύρος, Κυκλάδες. Σύρος: Δήμος Σύρου-Ερμούπολης.
  8. Riley, C. A. (1995). *Color codes: Modern theories of color in philosophy, painting and architecture, literature, music and psychology*. Hanover, NH, USA: University Press of New England.
  9. Ο νεοελληνικός φωβισμός ενίοτε συνδέεται με τη δυναμική της μουσικιστικής-αυτόματης εικαστικής έκφρασης, ακόμα και της μονοκονδυλιάς, στο πλαίσιο ανάλυσης ειδικών ζητημάτων που αφορούν την αισθητική φιλοσοφία του μετα-μεταμοντερνισμού. Ένα έργο με έντονα στοιχεία (αφηρημένου) φωβισμού παρουσιάστηκε στην Ατομική Έκθεση του Γιάννη Καμίνη, 'Mystic', Οκτώβριος-Νοέμβριος 2022, Spice Art Gallery, Θεσσαλονίκη (επιμέλεια: Γεώργιος Ορφανίδης) - Dance, ενώ έργα με στοιχεία παραστατικού φωβισμού παρουσιάστηκαν στην Ατομική Έκθεση της Αφροδίτης Καραμανλή, 'Οι 4 Εποχές - Οι Χάρτες του Μυαλού μου', Δεκέμβριος-Ιανουάριος 2022, Spice Art Gallery, Θεσσαλονίκη (επιμέλεια: Γεώργιος Ορφανίδης) - Ο μήνας των γενεθλίων μου (2022). Ενδεικτικά, βλ. «Κατά μία έννοια, η τέχνη εμπεριέχει τη δυναμική του μουσικισμού από τη φύση της, από την πρώτη στιγμή της εμφάνισής της. Από τους πρώτους πολιτισμικούς κύκλους σχήματα, χρώματα και υφές δημιουργούνται κατόπιν δράσης αυτόβουλης, ή με άλλα λόγια, κατόπιν υπερίσχυσης ενός καταπιεσμένου ενστικτού για το ωραίο, για το πρακτικό» [Απόσπασμα από την Κριτική του Γιώργου Ορφανίδη για την Ατομική Έκθεση του Γιάννη Καμίνη, 'Mystic', ό.π., αναρτημένο/δημοσιευμένο in situ και στον ελληνικό Τύπο], και «[...] θα εντοπίσει κανείς τον Εμπειροκλή (5ος αι. π.Χ.) [...], ο οποίος τόλμησε να αντικαταστήσει τη γέννηση και τη φθορά με τη μείξη και τον χωρισμό (των αγέννητων στοιχείων), αντιστοίχως. Το μηδέν, εκείνο που στη μέση συνείδηση ισοδυναμεί με το τίποτα, πλέον τίθεται εκτός, κι ο κόσμος δημιουργείται με τη σειρά του μέσα από την αλληλεπίδραση τεσσάρων ριζωμάτων, της γης, του νερού, της φωτιάς, του αέρα. Οι σχέσεις μεταξύ όλων αυτών διέπονται από την επίδραση δύο επίσης άναρχων κι εις το διηνεκές πορευμένων κοσμικών δυνάμεων, της φιλότητας, (έλξης, συνένωσης) και του νείκου (έχθρας, διάσπασης, διάλυσης). Με άλλα λόγια, ο κόσμος των ανθρωπίνων επαφών είναι δομημένος επάνω σε ένα αμιγώς φυσικό πρότυπο, και το αντίστροφο. Αυτό πιστεύει κι η Αφροδίτη Καραμανλή, η οποία δεν αρκείται στις κινούμενες από 'χαλαρή' κριτική διάθεση αρχές του μεταμοντερνισμού, και τώρα βουτάει στον μετα-μεταμοντερνισμό. [...] Δεν εμμένει στη γέννηση, στη μείξη, επί των σπαργάνων της όποιας διάδρασης. Οι συνειρμοί του μυαλού την ωθούν στην πλαισίωση του κόσμου μέσα από το αέναο πέρασμα των εποχών, δηλαδή, της φυσικής εναλλαγής των μικρών και των μεγάλων, των ιδιωτικών και δημοσίων πρακτικών που στελεχώνουν το 'εγώ' και το 'εμείς'». [Απόσπασμα από την Κριτική του Γιώργου Ορφανίδη για την Ατομική Έκθεση της Αφροδίτης Καραμανλή, 'Οι 4 Εποχές - Οι Χάρτες του Μυαλού μου', ό.π., αναρτημένο/δημοσιευμένο in situ και στον ελληνικό Τύπο].
  10. Καμπουρίδης, Χ. & Τσιακίρη Τζ. (1987). Μάκης Θεοφυλακτόπουλος. Ζωγραφική, 1965-1986. Δημοτική Πινακοθήκη Ρόδου - ΟΛΚΟΣ: Αθήνα, σελ. 7. Επιπρόσθετα, για το εικαστικό έργο των Μ. Κοκκίνη και Α. Αλιβρούβα, βλ. Δρακάκη, Μ. & Ορφανίδης, Γ. (2023). Αποκωδικοποίηση / Decoding. Χανιά: Δήμος Χανίων και Μουσείο Τυπογραφίας Γιάννη & Ελένης Γαρεδάκη, καθώς και Δρακάκη, Μ. & Ορφανίδης, Γ. (2023). Αποκωδικοποίηση II / Decoding II. Άγιος Νικόλαος: Δήμος Αγίου Νικολάου.
  11. Kuhl, I. (2020). *Schiele*. London, UK: Prestel.
  12. Milanou, K. (2010). "A thirteenth-century icon of the Virgin and Child in the Benaki Museum: observations on its technique and restoration". *Μουσείο Μπενάκη*, 10, pp. 53-81.
  13. Nunley, J. W., & McCarty, C. (1999). *Masks: Faces of culture*. New York, NY, USA: H.N. Abrams in association with the Saint Louis Art Museum.
  14. Faust, S., & Hildebrandt, F. (2015). *Schätze der Antike: Faszinierende Funde der Archäologie*. Darmstadt: Philipp von Zabern, Imprint der WBG.
  15. Tononi, F. (2020). "Aesthetic Response to the Unfinished: Empathy, Imagination and Imitation Learning", *Aisthesis: Pratiche, linguaggi e saperi dell'estetico*, 13(1), pp. 135-153.
  16. Βλ. παραπάνω.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΣΤΕΡΙΟΥ

Βιογραφικό Σημείωμα

Γεννήθηκε γεννήθηκε το 1973 στη Δράμα, ζει και εργάζεται στα Χανιά. Χρησιμοποιεί τόσο λάδια, όσο και μικτά χρώματα, ενώ η θεματογραφία του αναφέρεται σε ονειρικά και φανταστικά σύνολα, στην κατεύθυνση του σουρεαλισμού και της αυτόματης γραφής. Παράλληλα με τη ζωγραφική, ασχολείται με τις κατασκευές και τη γλυπτική. Χρησιμοποιεί εφήμερα υλικά, όπως σανίδια που βρίσκει στην αμμουδιά, απομεινάρια από σκουπίδια, αντικείμενα καθημερινής χρήσης για να τα ανασυνθέσει, να τους δώσει πνοή, να τα μετατρέψει σε έργα τέχνης.

Ατομικές εκθέσεις ζωγραφικής:

«Ανακατασκευή» έκθεση ζωγραφικής Πνευματική Εστία Νίκαιας, «Μαύρα Πορτρέτα» Αντιφασιστικός Σεπτέμβρης, Κερατσίνι (2022), «Ματωμένα πορτρέτα» έκθεση ζωγραφικής, φεστιβάλ Spoutnic, Αθήνα (2022), «Ματωμένα πορτρέτα» ζωγραφική-εγκατάσταση, Ρόζα Νέρα, Χανιά (2022), «Marina» έκθεση ζωγραφική, Σταυρός του Νότου Αθήνα (2022), «Παντιέρα Κίτρινη» έκθεση ζωγραφικής, χώρος τέχνης Pirre Πειραιάς (2021), «Ματωμένα πορτρέτα» ζωγραφική-εγκατάσταση, πολιτιστικό κέντρο Μελίνα Μερκούρη, υπό την αιγίδα του Δ. Κερατσινίου (2021), «Ματωμένα πορτρέτα» ζωγραφική-εγκατάσταση, Αντιφασιστικός Σεπτέμβρης, Κερατσίνι (2021), «Ματωμένα πορτρέτα» ζωγραφική-εγκατάσταση, Γαλί Τζαμισί, Χανιά υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Κρήτης υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Κρήτης στα πλαίσια των εκδηλώσεων της μάχης της Κρήτης (2021), «Ματωμένα πορτρέτα» έκθεση ζωγραφικής Artspace Σκάζη, Αθήνα (2020), «Facialis Expressio» έκθεση ζωγραφικής Monk, Αθήνα (2020), Ζωγραφική εγκατάσταση performance «Η επικράτεια της ακινησίας- Λυτρωτική αντιπαράθεση» Μπλόκο Κοκκινιάς. (2019), Exantas Artspace, «Somnium» Χανιά (2019), ArtSpace Bristol, Χανιά (2018), Αίθουσα τέχνης 24γράμματα, Χαλάνδρι (2018), Σωματείο ΑΜΕΑ, Δράμα (2018), Exantas Artspace, Χανιά (2018), Decadance art club, Ζωγραφική εγκατάσταση «Αυνανισμός και Δημοκρατία» Αθήνα (2018), Τίτα Μπρίκι, Ηράκλειο Κρήτης (2017), Exantas Artspace, Χανιά (2017), «Εν τω μνήι αθύρ» Γαλί Τζαμισί, Ζωγραφική εγκατάσταση, Χανιά υπό την αιγίδα της Περιφέρειας Κρήτης στα πλαίσια των εκδηλώσεων της μάχης της Κρήτης (2017), Φουαρ, Αθήνα

(2016), Τίτα Μπρίκι, Ηράκλειο Κρήτης (2016), Κοχλίας Art space, Βέροια (2016), Σκάζη Art café, Αθήνα (2016), Exantas Artspace, Χανιά (2016), Παλαιοπωλείο «Πετρό», Αθήνα (2015), Πύλη Αγ.Γεωργίου, Ηράκλειο Κρήτης (2006), Πανακοθήκη Ρεθύμνου, αίθουσα «Μουσούρη»(2005), Έκθεση Γλυπτικής Γαλί Τζαμισί, Χανιά Κρήτης-υπό την αιγίδα της Νομαρχίας Χανίων (2004), Γαλί Τζαμισί, Χανιά Κρήτης (2003), Γαλί Τζαμισί, Χανιά Κρήτης (2002), Δημοτική Πανακοθήκη Ναυπλίου (2001), Αίθουσα τέχνης «Ξόμπλι», Βάμμος Χανίων (2001), Γαλί Τζαμισί, Χανιά Κρήτης (2000), Καφέ «Ηλιοτρόπιο», Χανιά Κρήτης (1999), Δημοτική Πανακοθήκη Μυκόνου (1999). Europride Θεσσαλονίκη, Κεντρική έκθεση του Europride για την ορατότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ οικογενειών "ε-family", Θεσσαλονίκη (2024), Παλιές Φυλακές Αντιφρονούντων Ωρωπού (κελί απομόνωσης του Μ. Θοδωράκη, καθώς και λοιπά κελιά, «Τα ματωμένα πορτραίτα, Ωρωπός Αττικής (2024), Έκθεση για την έμφυλη βία στο Σαράφειο Δήμου Αθηναίων (συνδιοργάνωση με την ΜΚΟ Strong me), Αθήνα (2024), Έκθεση για το έτος Κ.Π. Καθάβη στην Πνευματική Εστία Νίκαιας, Νίκαια Αττικής (2024).

Ομαδικές εκθέσεις ζωγραφικής (επιλεγμένες):

Human Cast Inclusive Art Festival 2022, Queer Art, Art 4η Art-Thessaloniki Contemporary Art Fair, 2019, MYRO Gallery Θεσσαλονίκη, 2019, Ίδρυμα Εικαστικών Τεχνών Τσιχριτζή "Εκθέτοντας τη βία" Αθήνα, ArteVisione Gallery Αθήνα "Trafficking" 2019, Project Gallery Αθήνα, 2019, Gallery του Νότου Πειραιάς 2019, Time of Art gallery, «Ενπλώ» 2019, Ελληνογαλλικός Σύνδεσμος, «Μικρές εκπλήξεις» 2019, Φουάρ, Αθήνα 2019, Mini Art 24γράμματα, Χαλάνδρι 2018, Φεστιβάλ Art for change Vol.4. Μαρούσι 2018, Πολυχώρος αίθουσα τέχνης 24γράμματα 2018, Βουλγαρική Πρεσβεία Αθήνα Μάιος 2018, MegArt gallery Αθήνα 2018, Μερόπειο Ίδρυμα Αθήνα 2018, Πνευματικό κέντρο Δήμου Χαλανδρίου 2018, Πολεμικό μουσείο Αθήνα 2018, Μερόπειο Ίδρυμα 2018, Hilton Αθήνα 2018, Αίθουσα τέχνης «Δεληολάνη» 2017, Athens Hart, Ζορμπάς, Αθήνα 2017, Decadance MagArt Αθήνα 2017, Στοά Πατησίων Art for change Αθήνα 2017, Faust Art for change Αθήνα 2017, Booze Cooperativa Αθήνα 2016, Καλλιτεχνικό εργαστήριο Γιάννης Μαρκαντωνάκης, Χανιά 2016, Πύλη Αγ.Γεωργίου Ηράκλειο Κρήτης 2005, Έκ-

DIMITRIS ASTERIOU

CV

Θεση Δραμινών εικαστικών, Νομαρχία Δράμας 2003, Παλιό τελωνείο Χανίων 2002, Αίθουσα Μουσούρη Ρέθυμνο 2001, Περιγητική λέσχη Ρεθύμνου 2000.

Επιμέλεια Εκθέσεων:

Έκθεση ζωγραφικής Αφροδίτης Πατίκα «Πρόσωπα στο μετρό» ΦΟΥΡΑ Αθήνα 2020, Έκθεση ζωγραφικής Βασιλής Μπράιαν, Φουρά Αθήνα 2019, Έκθεση ζωγραφικής Ελένης Γαϊτάνη, Monk Αθήνα 2019, Φεστιβάλ Art for change Vol.4. Μαρούσι, 2018, Eco Zone Art for change Vol.5 Αθήνα, Σκοτεινοί χρόνοι, αντανakλάσεις 2019, Δημοτική πινακοθήκη Νίκαιας, Ζωγραφική Μίμης Φωτόπουλος 2019.

Σκηνικά-σκηνογραφία:

Σκηνοθεσία-σκηνογραφία θεατρικής παράστασης με τίτλο «Η Κάθοδος», Μπλόκο Μάντρας Νίκαιας, (Σεπτέμβριος 2021), Σκηνικά παράστασης με τίτλο « Άγιοι και όσιοι της Ελληνικής επανάστασης» της Φωτεινής Μπαξεβάνη (2021), Σκηνικά μουσικής παράστασης Μουστάκας Χ. Παπαδόπουλος Σ. Μπλόκο Νίκαιας (2020), Σκηνογραφία μουσικού video clip, Σπύρου Παπαδόπουλου (2019), Σκηνικά σκηνογραφία στη θεατρική παράσταση «05:05» (Α. Θηβαίος) στον πολυχώρο 24γράμματα, Αθήνα (2018), Σκηνικά και μάσκες θεάτρου ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Κρήτης, Η ωραία και το τέρας (2004), Σκηνικά μουσικής παράστασης Ωδείο Χανίων (2004).

Έχει εικονογραφήσει το μουσικό δίσκο της Φωτεινής Βελεσίωτου «Άδεια ρούχα» από το Ogdoo Music Group και έχει επιμεληθεί σκηνοθετικά και καλλιτεχνικά το τραγούδι του δίσκου «βαδίζω ανάποδα» (2021).

Έχει συνεργαστεί με τους εκδοτικούς οίκους 24 Γράμματα, Καστανιώτη και Σοκόλη για την εικονογράφηση βιβλίων. Έκδοση βιβλίου με τίτλο Ματωμένα πορτρέτα, Εκδοτικός Οίκος Το Περιθώριο.

Έργα του βρίσκονται σε ιδιωτικές συλλογές, δημοτικές και σχολικές αίθουσες.

Έχει παραχωρήσει έργα του για τις ανάγκες της τηλεοπτικής σειράς του Θ. Παπαδουλάκη «Η λέξη που δεν λες» (2016).

Παράλληλα, έχει προσφέρει και συνεχίζει να προσφέρει, αρκετά από τα έργα του για φιλανθρωπικούς σκοπούς.

He was born in 1973 in Drama, lives and works in Chania. He uses both oils and mixed colors, while his subject matter refers to dreamlike and fantastic ensembles, in the direction of surrealism and automatic writing. Alongside painting, he deals with constructions and sculpture. He uses ephemeral materials, such as boards he finds on the beach, remnants of garbage, objects of daily use to reconstruct them, give them life, and turn them into works of art.

Solo art exhibitions:

"Reconstruction" painting exhibition Spiritual Center of Nice, "Black Portraits" Anti-Fascist September, Keratsini (2022), "Bloody portraits" painting exhibition, Spoutnic festival, Athens (2022), "Bloody portraits" painting-installation, Roza Nera, Chania (2022)), "Marina" painting exhibition, Stavros tou Notou Athens (2022), "Yellow Cloth" painting exhibition, Pirre art space Piraeus (2021), "Bloody portraits" painting-installation, cultural center Melina Merkouri, under the auspices of D. Keratsiniou (2021), "Bloody portraits" painting-installation, Antifascist September, Keratsini (2021), "Bloody portraits" painting-installation, Giali Tzamisi, Chania under the auspices of the Region of Crete under the auspices of the Region of Crete in the context of the events of battle of Crete (2021), "Bloody Portraits" painting exhibition Artspace Skazi, Athens (2020), "Facialis Expressio" painting exhibition Monk, Athens (2020), Painting performance installation "The territory of immobility - Redemptive confrontation" Bloko Kokkinia. (2019), Exantas Artspace, "Somnium" Chania (2019), ArtSpace Bristol, Chania (2018), 24gramma Art Gallery, Chalandri (2018), Association for the Disabled, Drama (2018), Exantas Artspace, Chania (2018), Decadance art club, Painting installation "Masturbation and Democracy" Athens (2018), Tita Briki, Heraklion, Crete (2017), Exantas Artspace, Chania (2017), "En to meni athyr" Giali Jamisi, Painting installation, Chania under the auspices of the Region of Crete in the context of the Battle of Crete events (2017), Fair, Athens (2016), Tita Briki, Heraklion, Crete (2016), Kochlias Art space, Veria (2016), Skazi Art café, Athens (2016), Exantas Artspace, Chania (2016), "Retro" Antique Store, Athens (2015), Agios Georgios Gate, Heraklion, Crete (2006), Rethymnon Art Gallery, "Moussouri" room (2005), Giali Tzamisi Sculpture Exhibition, Chania, Crete - under the

auspices of the Prefecture of Chania (2004), Giali Tzamisi, Chania, Crete (2003), Giali Tzamisi, Chania, Crete (2002), Municipal Art Gallery of Nafplion (2001), "Xombli" Art Gallery, Vammos, Chania (2001), Giali Tzamisi, Chania, Crete (2000), Cafe "Heliotropio", Chania, Crete (1999), Municipal Art Gallery of Mykonos (1999). Europride Thessaloniki, Central exhibition of Europride for the visibility of LGBTI+ families "e-family", Thessaloniki (2024), Old Dissident Prisons of Oropos (isolation cell of M. Thodorakis, as well as other cells, "The bloody portraits, Oropos Attica (2024), Report on gender-based violence in the Sarafion Municipality of Athens (co-organization with the NGO Strong me), Athens (2024), Report on the year of K.P. Kafavi at the Spiritual Center of Nicaea, Nicaea Attica (2024).

Group art exhibitions (selected):

Human Cast Inclusive Art Festival 2022, Queer Art, Art 4th Art-Thessaloniki Contemporary Art Fair, 2019, MYRO Gallery Thessaloniki, 2019, Tsihrizis Foundation of Visual Arts "Exposing Violence" Athens, ArteVisione Gallery Athens "Trafficking" 2019, Project Gallery Athens, 2019, Gallery of South Piraeus 2019, Time of Art gallery, "Emplo" 2019, Hellenic-French Association, "Little surprises" 2019, Fair, Athens 2019, Mini Art 24 letters, Chalandri 2018, Festival Art for change Vol.4. Marousi 2018, Polychoros art hall 24gramma 2018, Bulgarian Embassy Athens 2018, MegArt gallery Athens 2018, Meropeio Foundation Athens 2018, Spiritual Center of the Municipality of Chalandri 2018, War Museum Athens 2018, Meropeio Foundation 2018, Hilton Athens 2018, Art Gallery "Deli Olani" 2017, Athens Hart, Zorbas, Athens 2017, Decadance MagArt Athens 2017, Patision Gallery Art for change Athens 2017, Faust Art for change Athens 2017, Booze Cooperativa Athens 2016, Yannis Markantonakis Art Workshop, Chania 2016, St. George's Gate Heraklion Crete 2005, Exhibition of arts from the city of Drama, Prefecture of Drama 2003, Old customs house of Chania 2002, Mousouri Hall Rethymno 2001, Travel club of Rethymno 2000.

Art curation:

Aphrodite Patika painting exhibition "Faces in the metro" FAIR Athens 2020, Vassilis Bryan painting exhibition, Athens FAIR 2019, Eleni Gaitani painting exhibition, Monk Athens 2019, Art for change Festival Vol.4. Marousi, 2018, Eco Zone

Art for change Vol.5 Athens, Dark times, reflections 2019, Municipal Gallery of Nice, Painting Mimis Fotopoulos 2019.

Scenography:

Direction-scenography of a theatrical performance entitled "The Descent", Block of Madras Nicaea, (September 2021), Stages of a performance entitled "Saints and Hosioi of the Greek Revolution" by Fotina Baxevanis (2021), Stages of a musical performance Moustakas H. Papadopoulos S. Block Nikias (2020), Scenography of a music video clip, Spyrou Papadopoulos (2019), Scenery in the theatrical performance "05:05" (A. Thebeos) at the 24gramma multipurpose hall, Athens (2018), Theater scenery and masks DI.PE.THE. of Crete, Beauty and the Beast (2004), Stages of a musical performance Chania Conservatory (2004).

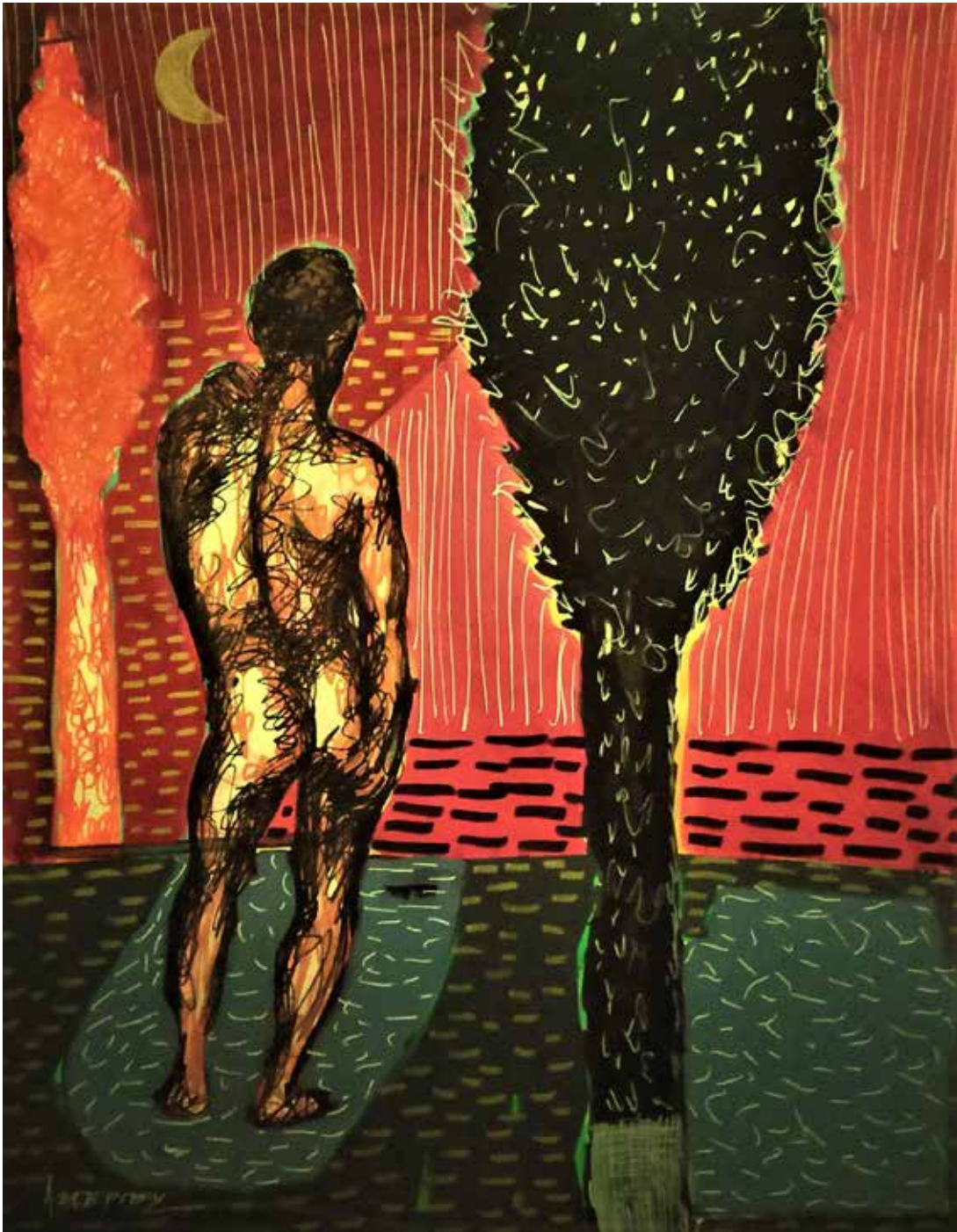
He has illustrated the music album of Fotini Velesiotou "Free clothes" from Ogdoo Music Group and has directed and artistically edited the album's song "I walk backwards" (2021). He has collaborated with the publishing houses 24 Grammata, Kastaniotis and Sokolis for the illustration of books. Publication of a book entitled Bloody Portraits, To Perithorio Publishing House.

His works are in private collections, municipal and school halls.

He has donated his works for the needs of T. Papadoulaki's television series "The word you don't say" (2016).

At the same time, he has offered and continues to offer, several of his works for charitable purposes.

ΑΒΡΟΧΉ, καμβάς, ακρυλικά, μαρκαδόροι, πενσίλα, 120 x 80 εκ.
Resistance, canvas, acrylics, markers, pens, 120 x 80 cm.

Μη φύγεις, καμβάς, ακρυλικά, μαρκαδόροι, μεικτή τεχνική, 110 x 80 εκ.
Don't go away, canvas, acrylics, markers, mixed technique, 110 x 80 cm.

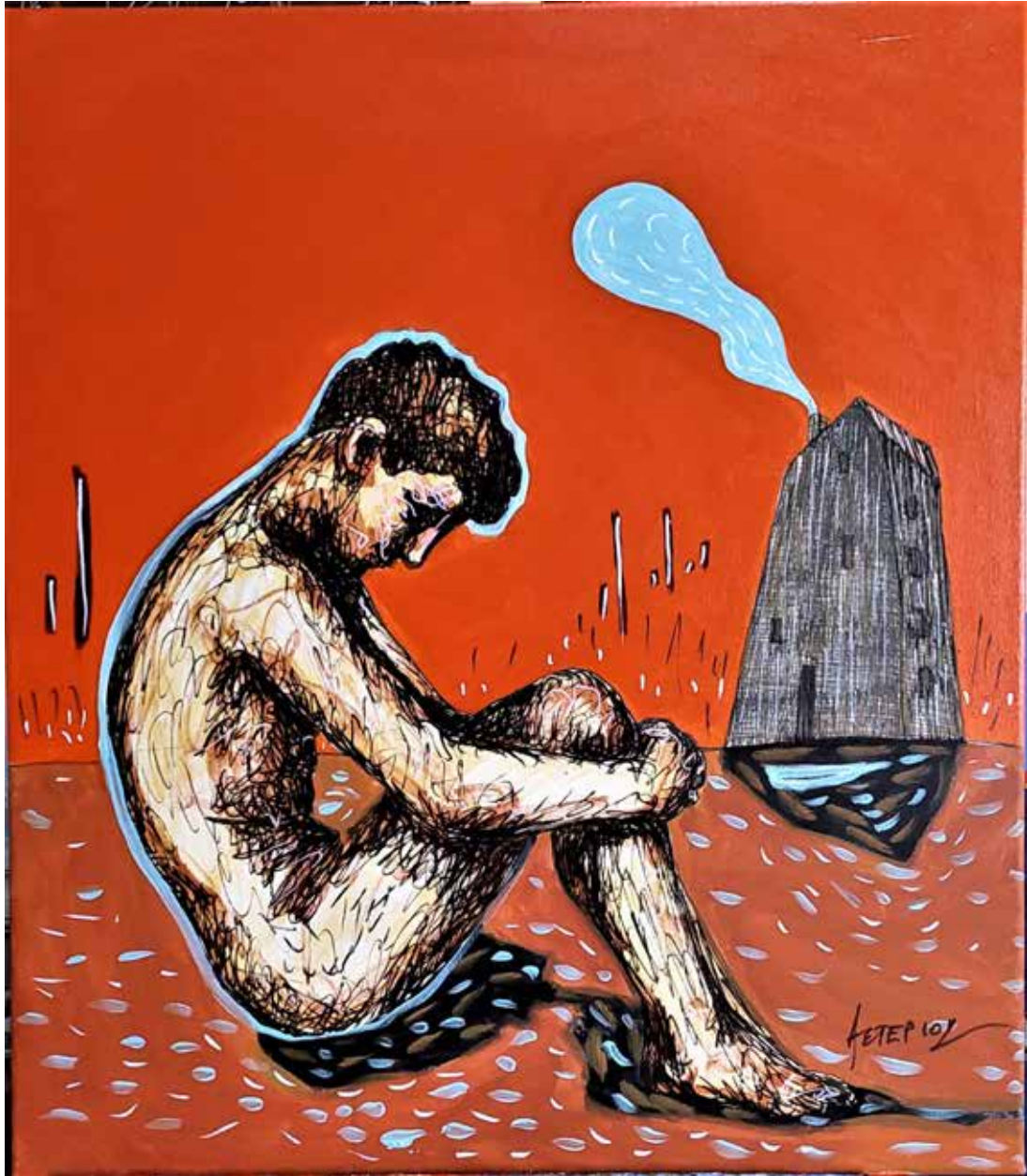

Μητέρα Γη, καμβάς, ακουλικρά, ακουαρέλα, λάδι, μαρκαδόροι, μικτή τεχνική, 150 x 50 εκ.
Mother Earth, canvas, acrylics, watercolor, oil, markers, mixed technique, 150 x 50 cm.

Ο Καβάφης στα Χανιά, πενάκια, ακρυλικά, καμβάς, 60 x 60 εκ. | Cavafys in Chania, pens, acrylics, canvas, 60 x 60 cm.

Μετά τη δουλειά τι; καμβάς, ακουλικά, μαρκαδόρου, πενάκια, 60 x 70 εκ.
After work what?; canvases, acrylics, markers, pens, 60 x 70 cm.

Στην καρδιά, μαρκαδόροι, ακρυλικά, καμβάς, 110 x 70 εκ. | In the heart, markers, acrylics, canvas, 110 x 70 cm.

Στο κόκκινο, καμβάς, ακρυλικά, μαρκαδόροι, πένακια, 120 x 80 εκ.
Into the red, canvas, acrylics, markers, pens, 120 x 80 cm.

Ρεμβάζω, χαρτόνι, ακρυλικά, μαρκαδόροι, πενάκια, μικτή τεχνική, 50 x 70 εκ.
Daydream, cardboard, acrylics, markers, pens, mixed technique, 50 x 70 cm.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΑΛΙΒΡΟΥΒΑΣ

Βιογραφικό Σημείωμα

Ο ζωγράφος Αντώνης Αλιβρούβας γεννήθηκε στα Χανιά Κρήτης το 1995. Από πολύ νωρίς έδειξε τη μεγάλη του αγάπη για τη ζωγραφική. Στις συνθέσεις του επιλέγει να πειραματίζεται με διαφορετικά εκφραστικά μέσα. Επιδιώκει να δοκιμάζει τις δυνατότητες των υλικών του, καθώς ζωγραφίζει πολλές ώρες καθημερινά. Αγαπά την πεζοπορία στη φύση και την ποδηλασία όταν δε δημιουργεί στο εργαστήριό του. Αποφοίτησε από τα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ) των Χανίων, όπου συμμετείχε με πολλά έργα του στην εικαστική έκθεση του σχολείου, που φιλοξενήθηκε το 2019 στον ιστορικό ναό του Αγίου Ρόκκου. Έργα του έχουν παρουσιαστεί, επίσης, σε ομαδικές εκθέσεις στην Αθήνα (π.χ. Πολεμικό Μουσείο). Έχει συμμετάσχει σε ομαδικά εργαστήρια ζωγραφικής για ενήλικες και στο Πνευματικό Κέντρο Χανίων με δάσκαλο τον αείμνηστο αγιογράφο Νίκο Γιαννακάκη.

ANTONIS ALIVROUVAS

CV

The painter Antonis Alivrouvas was born in Chania, Crete in 1995. From a very early age he showed his great love for painting. In his compositions he chooses to experiment with different means of expression. He seeks to test the possibilities of his materials, as he paints many hours every day. He loves hiking in nature and cycling when he doesn't spend time for artistic creation in his workshop. He graduated from the Special Vocational Education and Training Workshops of Chania, where he participated with many of his works in the school's art exhibition, which was hosted in 2019 at the historic church of Saint Roch (Hagios Roccas). He graduated from the Special Vocational Education and Training Workshops of Chania. His works have also been presented in group exhibitions in Athens (e.g. Military Museum). He has participated in group painting workshops for adults also at the Spiritual Center of Chania having as a teacher the late hagiographer Nikos Giannakakis.

Γεωμετρία, μικτή τεχνική με μαρκαδόρους, κ.ά., 20 x 20 εκ. | Geometry, mixed technique with markers, etc., 20 x 20 cm.

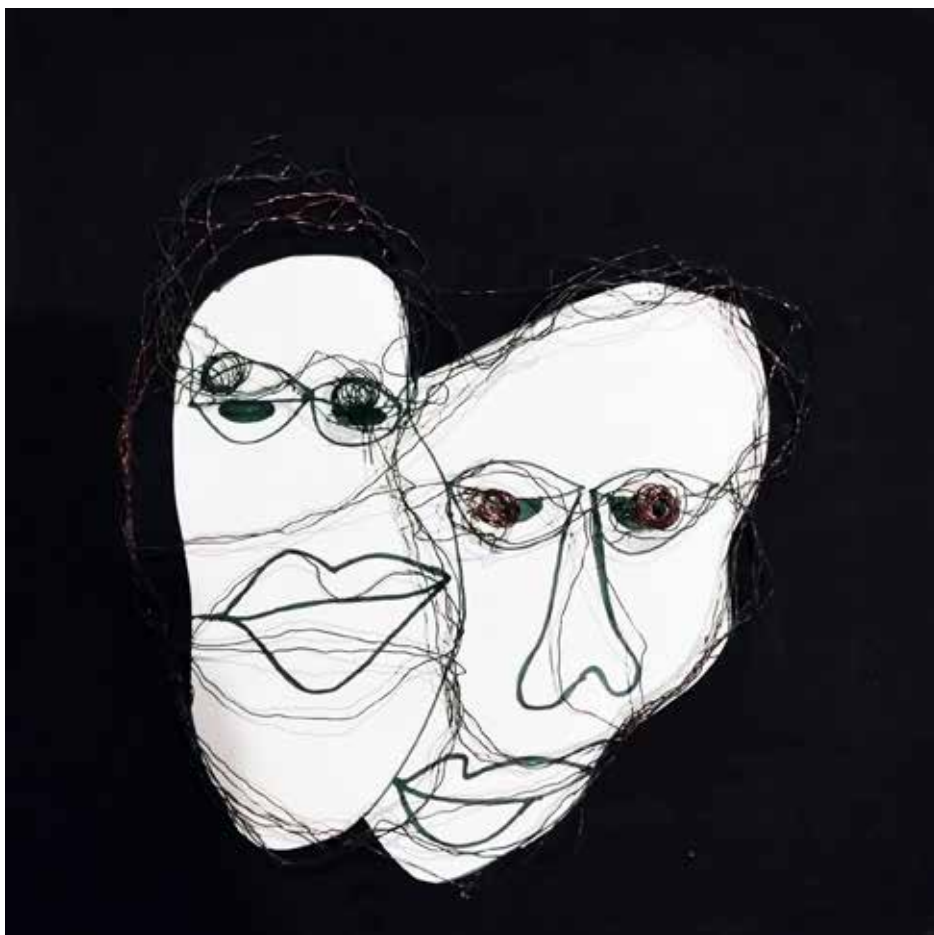

Μοτίβο , μικτή τεχνική με μαρκαδόρους, κ.ά., 50 x 70 εκ. | Motif, mixed technique with markers, etc., 50 x 70 cm.

Κεραμικό με την καθοδήγηση της κεραμίστριας Αμαλίας Γιαννούλη,
Ceramic, under the guidance of ceramist Amalia Giannouli.

Αμφορέας, μικτή τεχνική με μαρκαδόρους, κ.ά., 20 x 20 εκ. | Amphora, mixed technique with markers, etc., 20 x 20 cm.

Κεραμικό με την καθοδήγηση της κεραμίστριας Αμαλίας Γιαννούλη,
Ceramic, under the guidance of ceramist Amalia Giannouli.

Κεραμικό με την καθοδήγηση της κεραμίστριας Αμαλίας Γιαννοπούλη,
Ceramic, under the guidance of ceramist Amalia Giannouli.

GREETINGS FROM THE REGIONAL GOVERNOR OF CRETE

Every creative act is characterized by memory and anxiety. That is why it reconstitutes, recreates, repositions in a new semantic context, without, however, going beyond the meaningful depth that unites values, and raises emotion... When it comes to a visual meeting of two charismatic artists that develops inside a monument with multiple records of tangible and intangible cultural heritage, and aims to give meaning to individual and collective memory, then there is no doubt that a creative intervention in the community is being attempted! A dynamic and remarkable tribute to HUMANITY and CULTURAL MEMORY!!!

The co-organizers who have the initiative, the Ephorate of Antiquities of Chania and the Museum of School Life of the Municipality of Chania and the art curators Drakaki Maria and Orfanidis Georgios who have the scientific responsibility of the exhibition narrative, both in this exhibition of contemporary art hosted at the Katholikon of the Monastery of Saint Francis (Chania) all together reconstruct, reconstitute, propose, mediate with anxiety and creativity... They attribute, on the one hand, to memory the polysemy of art, and on the other hand to art the fluidity of memory, as they are mutually inspired by its selectivity and its autobiographical character in historical space and time.

Memory, individual or collective, shapes the distinct identity of each person, but also of each community, composing respectively a unique web of self-protection for their continuity... Art releases the oscillations of memory into creation to speak about what happened in the past, what is happening now, and what will happen tomorrow, for those cracks of the inner life, for the mourning, but also for the joy, the living life... Warm congratulations to all the participants for the original and multidimensional step of the "talking" contemporary of visual art within an apparently "silent", but certainly not forgotten monument...

The Region of Crete has always been, is, and will be a helper in the creative steps of individuals, institutions, and collectives that connect culture with education in a visionary way, proposing new possibilities in space and time, daring with respect and scientific responsibility, mnemonic interweaving through the modern artistic creation and cultural heritage.

BEST OF LUCK !!!

Stavros Arnaoutakis
Regional Governor of Crete

«MEMORY MEANS...»

The Monastery of Saint Francis of the Franciscans was the largest Venetian Catholic church in the city of Chania. The history of the monument reveals different uses over time and the date of its construction is not known, however, there are reports that the Monastery existed in the earthquake of 1595, as shown by the documentation of the history of the monument (see QR Code at its entrance from CULTURAL ROUTES programme).

The Monastery of Saint Francis of the Franciscans is not simply a witness to a historical course in the community around which a network of relationships has developed, which determined religious, political, economic and aesthetic symbolic functions of the entire society or its individual members. Additionally, it carries the grandeur of the atmosphere of the collective historical memory from prehistoric times to the Hellenistic years, because it housed the Archaeological Museum of the city of Chania for many years.

It is a monument that has been registered in the minds of citizens as a "memorial center", as a factor in the cultivation of historical consciousness, as it housed cultural goods, which mark material and immaterial testimonies in space and time.

The monument as an element of material culture is not unambiguous. It raises approaches and readings from different angles only with its architectural identity, and acquires meaning according to the position of the one who interprets it.

The honorary proposal of the Director of the Ephorate of Antiquities of Chania, Dr. Eleni Papadopoulou, for co-organization with the Museum of School Life of the Municipality of Chania, so that the Katholikon of the Monastery of Saint Francis can host inside it, after three years of silence, the exhibition of contemporary art by the painters Antonis Alivrouvas and Dimitris Asteriou within the framework of the project "CONDITION TWO" of Museum of School Life of the Municipality of Chania, naturally led us to the challenge of tracing the concept of memory, individual or collective, with a "THROUGH ART" experience, in the present time.

Our concern is through a free process – reception and response – of the participants and the public in the context of multiple embodied experiences that the space will awaken,

to co-shape a new exhibition narrative that will emphasize the special architecture, and will listen to the whispered conversation of the monument with man in space-time. In other words, we are talking about a new semantic narrative of paintings by the creators Antonis Alivrouvas and Dimitris Asteriou, in the course of the development of the undertaking of the cultural project of inclusivity presented through continuous actions to the general public and officially as early as 2023 under the title "CONDITION TWO". Namely, for a groundbreaking narrative that will visually and mentally build new readings and interpretations through the mediation and conceptualization of contemporary art, but beyond the obvious, from the highly visible. "[...] Suddenly combining memories or expectations and simple procedures or brilliant ceremonies in a sense of overflowing and futility all together I remember and hope for what characterizes every human being. I summarize in the structure of the tumors, all the joy for the joys of life, when we experience them in a full supervision, whether we ourselves participate in them or not...", says Petros Martinidis characteristically, in his work *Μεσσιότητες του ορατού, Ζητήματα θεωρίας της κριτικής στην αρχιτεκτονική και την τέχνη* [Mediations of the visible. Critical theory issues in architecture and art], (Nefeli Publications, Athens, 1997, p. 134).

The "CONDITION TWO" project is a unit of short-term visual exhibitions, which experientially document in the community the value of inclusivity by putting diversity in dialogue through art, projecting it as cultural pluralism. The primary concern of the Museum is the experiential message of inclusivity not only to/from the public, but also to/from all participants: curators, creators, other stakeholders.

More specifically, visual exhibitions provide the possibility of the co-presentation of artistic works by two creators (or multiple dyads), one of whom faces an "obstacle" in life; aiming for equal opportunities in artistic creation as expression and communication. Therefore, the opportunity is systematically offered to creators with "obstacles-specificities" in life to play an equal role in the cultural and educational events of the community, but also to creators without these "obstacles-specificities" – of course also to the wider public – to be inspired from diversity and to draw creative power from the special abilities of their companions on the journey of exhibition storytelling.

For the Museum of School Life, a strong motivation for the exhibition "MEMORY MEANS" is the starting point of an indelible memory registration in a large number of teachers and students from Greece, Spain and Portugal, which in the 2000s marked a three-year dynamic and innovative school development plan between four schools with the title "Art

through our cultural heritage: architecture, sculpture, painting. Socrates-Comenius Program (2003–2006)", tracing the critical importance of interpretation through the perpetual dialogue of cultural heritage with contemporary artistic creation. The purpose of the European program is the study of architecture, sculpture, painting art in the daily school practice within the school community with the adoption of monuments from each country and with a common axis, and as a priority the religious use of the monument(s) of their choice. Pursuit of the intercultural project is the elaboration of a didactic proposal for the pedagogical exploitation of the monument, and more broadly of the European cultural heritage through innovative actions and practices shared by the participating educational partners and art historians. The philosophy and educational material of the national programs MELINA-Education and Culture (Greece) and PATRINOS (Spain) are considered a driving force in the European partnership, which simultaneously tried to highlight the cultural dynamics of education in their countries.

The results of the innovative project have been collected in a CD ROM in English and Greek, where the activities carried out by the partnership schools are presented, as well as the methodology followed by the partners with specific steps, which in turn are condensed into proposed worksheets. The material will be open through the Museum of School Life at the disposal of the educational community for new "monument adoptions".

The Monastery of Saint Francis of the Franciscans was one of the four monuments of Chania that was studied and adopted by the 20th Primary School of Chania. On the plaque from the Organization for the Promotion of Hellenic Culture given to the participating schools at the completion ceremony of the program at the Great Arsenal, the following saying from the Greek school is read: "The sea unites us / Monuments unite us / Education embraces us / Our culture travels...".

First of all, we would like to thank the two artists Dimitris Asteriou and Antonis Alivrouva for their trust. Then, we warmly thank the Regional Governor of Crete, Stavros Arnaoutakis, as well as the Deputy Regional Governor for Culture and Equality, Georgia Milaki, for the financial and moral support of our project, as well as the Municipality of Chania, the Mayor of Chania, Panagiotis Simandirakis, and the Deputy Mayor for Culture, Ioannis Giannakakis. Heartfelt thanks, also, to the Head of the Ephorate of Antiquities of Chania, Dr. Eleni Papadopoulou, who embraced the whole project from the beginning by proposing its implementation with-

in the Katholikon of the Monastery of Saint Francis, as well as the experienced archaeologist Eftychia Protopapadaki, who was appointed by the Ephorate of Antiquities of Chania as the contact person for the individual organizational details. Of course, we must also thank the former Mayor of Agios Nikolaos, Antonis Zervos for his unlimited moral support, Dr. Georgios Spanos for his kind hospitality at the Hotel Domes Noruz Chania-Adults Only, Evita Bitsaki, owner of the Arcadi Hotel, also for granting hospitality. In addition, we warmly thank Nikos Inglezakis for the graphic editing of the exhibition catalog, Amalia Giannouli, ceramist and owner of the ceramics workshop in the artistic village of Verekyntos, for her unceasing effort to introduce Antonis Alivrouvas to the magical world of ceramics. Finally, we could not fail to express our warm thanks to the President of the Venizelio Conservatory of Chania, Ioannis Antonogiannakis, for the kind donation of the piano to the exhibition space, and to the photographer Giota Efremidou for the grant of the short documentary about the artistic production of the artist Dimitris Asteriou.

We invite you to honor us with your presence and your active participation throughout the exhibition. The condition of the sustainability of the project is your own meaningful response, in which we invest and await you for participatory planning without inequalities and exclusions.

MEMORY MEANS...

Enlivened traces of civilization in the orbit of the gaze in immediate time and present space...

With respect,

Maria Drakaki

*Curator of the Museum of School Life, Pedagogist,
Adult Trainer*

Georgios Orfanidis

Art Historian-Archaeologist

"MEMORY MEANS..." AND OPEN TO ALL INTERPRETATIVE PATHS

The interpretation and animation effectively strengthen the communication policy of the cultural spaces. They are necessary and critical processes in modern cultural and educational development if cultural organizations wish to invest substantially in the long-term attitude and relationship of their audience regarding education and culture. The possibilities of readings of the evidence of museum collections and works of art are multiple as well as the fruitful connections invested with personal meanings of the recipients. These are carried out and revealed through the process of animation, when interpretative techniques and similar tools are employed by specialized trainers.

Interpretation is a key communicative parameter when attempting a dialogue with cultural goods. It is not simply a statement of information, but a disclosure of information. It does not take place without careful creative and targeted planning, and only then leads to the expected result of experiencing a "communicated experience", which acts holistically and liberatingly, prompting the participants to seek it again with corresponding value and aesthetic qualities. The audience's experience of the labyrinthine paths of the metalanguage of exhibitions needs systematic mediation and care in order for the audience to effortlessly discover the deeper structures of the geometry of the exhibition structure, or at least to converse with the large number of works fruitfully and meaningfully.

The interpretive paths are the comparative communicative advantage of the Museum of School Life and invest in the principle "the reception of art is subjective, since everyone perceives it and interprets it in their own way". They are personalized "THROUGH ART" experiences that activate emotional engagement and empower group participants' connection to cultural assets, whether they are works of art or tangible or intangible collections evidence. The experi-

ence of the mediation of the animator and the interaction of the participants in the dynamics of the group marks their differentiated characteristics (see in detail on the official website of the Museum of School Life <https://school-life.gr/ermineytika-monopatia/>).

The interpretive paths "MEMORY MEANS..." were designed specifically for this particular exhibition, and as always are scientifically documented through the pedagogy of visual culture and the principles of cultural democracy.

The pedagogy of visual culture¹ is a complex, interdisciplinary area that combines a wealth of theories from philosophy, art history, visual arts, and psychology, or more recently, phenomenology and ecology, psychoanalysis, and semiotics. These theories recently document the targeting of visual arts curricula in formal education. However, they also dictate the necessary exercise in the reception and response of citizens of every age to the cultural representation and the image in order to meet thought with aesthetics, the emotion generated by art with the emotion derived from the levels of meaning carried by the various cultural goods.

The interpretive paths "MEMORY MEANS..." aim at the open and equal interpretation of the exhibition narrative and the encouragement of the personal associations of the participants (adults, families, teenagers) with the multisensory experience of the group in the exhibition space. They invest in the construction of each individual biography of the person who participates, without necessarily the condition of specialization in art. They utilize all forms of art as mediation in the group to liberate memory, perception, reading and the relationship between the individual and the collective.

In the Monastery of Saint Francis, the interpretive paths draw in their planning and animation from the majestic atmosphere of the monument that welcomes the unified exhibition narrative of the two visual artists Antonis Alivrouvas and Dimitris Asteriou. The narrative is developed by the two curators with their paintings, but also with clay creations by Antonis Alivrouvas. Antonis Alivrouvas stands out for his design comfort and visual intelligence to directly shape his visionary world, reverently approaching the deepest truth of life. In the exhibition "MEMORY MEANS...", the creator returns to clay as a means of expression in order to retrieve associative images of expression and communication and at the same time to freely activate mnemonic and psychosocial functions. His anthropomorphic works are presented, mainly representing facial expressions, which the artist introduces into his paintings. The section of Alivrouvas' faces-faces made of clay includes indicative works of his dur-

ing his studies in the workshop of ceramist Amalia Giannouli in the artistic village of Verekyntos. The award-winning ceramist tirelessly with passion and generous animation for more than 20 years crafts museum replicas and handmade figurines giving them a unique breath and identity. We thank her, because with her animating we felt the beneficial energy of the clay in the group, and we left ourselves to the liberating discharge of contact with the malleable material. The artistic process released protected mnemonic traces from the unconscious interior of all of us, which effortlessly acquired a three-dimensional entity in a creative dialogue with the faces-faces of Alivrouvas that stood out among the group's creations. The representative works of ceramist Giannouli and the team that worked with her to create copies of sculptural figures exhibited in various Museums, value the possibility of copying the rare and the precious, as a mnemonic impulse to preserve cultural heritage. But, at the same time, in some cases they try to protect from oblivion a memorable personal experience that the creator wishes to keep in eternity, with the power of handmade creation, which gives uniqueness and emotional value to the produced copy.

The visual creator Dimitris Asteriou with his works in the exhibition "MEMORY MEANS..." allows memory to unfold by introducing a multifaceted continuum with his characteristic manner. With the elements – points – motifs found with many semantic expressions in his artistic creation, he highlights the pluralism of human action and human life. With obvious relationships between the different aspects of the continuum of life that he represents in his works, Asteriou focuses with a characteristic selected color code, with dominant symbols; the tree, the house, the human body freed from conventions with restless lines or forms that pour his dynamic struggle with the memory that marked it. Multi-sensory memory, traumatic memory, personal memory that is inscribed in the human cells and is inextricably linked to his soul, but also to the environment in which he operates. "He chooses cypress because it is his own childhood memory and it has a solidity and tremendous wind resistance. The constant movement indicates eternal freedom and the endurance of the tree refers to the mental resilience above all that should distinguish every human being"². Daily life for Asteriou is a continuous violent action and feedback... It represents the man who can endure and spread his roots wherever he is, to thrive, but also to seek the security that is fulfilled by the need of home.

Asteriou ingeniously deconstructs the stereotypical element of the house as a mnemonic product with a social or

class character. He re-signifies it as a continuous construction of the human self that is constantly being built together with the fluid imprint of memory and the materiality of the context it affects. The identity of the characters in his works is marked by their relationship with nature and its primordial elements. Refugees, workers, but also people who are cut off from the power of the memory of the past and are trapped uninvolved in the present without the energy of leaving memories for the future. The butterfly wings symbolize the eternally youthful soul regardless of the actual age of the human figures he represents, while he does not fail to frame them with loving and symbiotic relationships with animals, swallows, storks... Meaningful ones also invested with his internal mnemonic inscriptions...

In the diffused metaphysical light of the catholicon of the Saint Francis Monastery, the paintings of Asteriou and Alivrouva with their color explosions suddenly shake up the other of the monument but at the same time symbolize their visual forms and their meaningful textures, as defenders of action, struggles, efforts for life, liberty, and connection. Each of their paintings releases a special expressive dynamic that functions as a building material for the creation of a radically different ontology, a perception of space, time, and the material of the monument. A parallel study of the gaze that is not trapped in the past, nor fetishizes the present haunted by material traces, but continues to move forward and weave the thread of human action, as life follows its cycles. The single exhibition narrative of the two artists mediates the inscribed memorial site, aesthetically stimulating the memorial to highlight ever-present visual statements that seek justification and co-responsibility in the space-time of the historical legacy.

Both creators, within the memorial site of the Monastery of Saint Francis, guided by the light and shadow of memory, with a common starting point of man and common expressive means of color, line, shape, the third dimension, meet through the curators and creatively interact. All the silent points carved by the uses of the monument in the journey of historical time are felt, depositing their own memory and addressing the timeless, cross-cultural, cross-disciplinary common question: WHAT DOES MEMORY MEAN?

MEMORY MEANS an anthropomorphic intimate scale in public and private everyday life, a means of investigating the dividing line of boundaries that separate human lives but also connected to spatial and temporal snapshots, sometimes with fissures deeply hidden in the soul and sometimes coherent immediately visible in matter...

MEMORY MEANS associations of violence and eroticism,

tenderness of pain, happiness and emotion, re-realization of issues of subjectivity in contexts of emotional charge raised by contemporary art as a means of giving meaning to life. MEMORY MEANS the dialogue of the relationship between architecture and the ideological content of the visual act that indicates the constant fluidity of human expression in the meeting of the primordial and the timeless, superior and chthonic.

MEMORY MEANS a new semantic framework, which successfully adds additional "reflections" and oscillations of individual and collective memory to audience readings.

MEMORY MEANS a different co-reading through art in a systematic tracing of the mnemonic process that returns in various ways to an aesthetic reality in immediate time and present space...

MEMORY MEANS a peculiar signature on a pebble that marks a precious moment...

MEMORY MEANS a material mnemonic trace that sealed an important meeting and nested with the anxiety of preserving the perishable message from the past to the present in a museum replica...

The energy of memory is basically a mental process, but it is based on the participation of the body, but also of the soul. We live in mental worlds, in which matter, the experienced, the memory and the imaginary, are completely interconnected. A source of memories is experience, the experience associated with persons, objects, places, events... For each person, the environment where they live and act is a living and multisensory place, which is structured by memories and intentions. He is hired with different codes and given multiple meanings, as he and his imagination mix memories, dreams, desires... Art is what gives the soul the codes and means of expression, to be transformed into inspiration, the reception of stimuli from the environment, experience, memory, reflection. Art, any form of art, is that which meaningfully supports the return of memory to the present with a new inspired language.

The aesthetic and semantic combinations achieved by the combination of the metalanguage of the two artists Asteriou and Alivrouva attempt to effortlessly activate the public's interest, leading the reception of the works of art to trace the relationship between the signifier and the signified, the directly perceived and what is implied... A visual-poetic meeting for memory to "find its meaning", and the interpretation to reconnect, through today's art, the cultural heritage, material and intangible, in historical space and time. A meeting so that the interpretive paths in the lived space of the Katholikon of the Monastery of Saint

Francis reveal the characteristic of the visual arts, which is a common feature of architecture, sculpture and painting. The particular independence of their works that illuminate the way of human presence in the world with an extent beyond the given historical moment.

MEMORY MEANS the subversive invitation to listen through the heart of individual creation to the sacred feeling of collective belonging...

Maria Drakaki

*Curator of the Museum of School Life, Pedagogist,
Adult Trainer*

Notes:

1. Excerpt from the Doctoral Thesis of Maria A. Drakaki, Investigating the process of educational visits in Primary School. Empirically based theory study for students, educators, Museum professionals from the perspective of Cultural Communication, in press).
2. Δρακάκη, Μ. (2023). «Εικαστικός στοχασμός της καθαφικής ποίησης». Εφημερίδα ΧΑΝΙΩΤΙΚΑ ΝΕΑ, ΠολιτισμΩΣ (6 Ιουλίου), στο: <https://www.haniotika-nea.gr/os-eikastikos-stochasmos-tis-kavafikis-poiisis/>.

Dimitris Asteriou – Antonis Alivrouvas:

FROM THE KASSANDRIAN MODEL TO CERAMIC MASKS.

Notes on the art exhibition "Memory means" at the Katholikon of the Monastery of Saint Francis in Chania

In other interpretive analyzes of symbols with a strong historical-cultural background for a people, a place, it has been said that "Each poet expresses a part of the world that the rest of us fail to see, experience, admit, rationalize. Even if this part contains nuggets of self-destructive tendencies for him, it is not tamed, it is not beautified, it is not silenced" . Indeed, in the Greek Letters, for example, the generation of 1970 in dialogue with the underground multi-artistic worldview proved this amply. Clearly, when all this is involved with the semiotic weight of archetypes from the wider spectrum of mythological civilization, the expression on the part of the artists encompasses a multitude of complementary and/or conflicting emotions, tendencies and ideas.

The case of the international artist, painter and sculptor, Dimitris Asteriou, is part of those persistent searches of the ancient myth, but not only of the Greco-Roman past but of the wider cultural tradition of the Balkans, as it was fermented through various seemingly inhomogeneous osmoses over time. His works are full of mythological symbolism, mainly de-symbolism, not by chance. Their use is deliberate and careful. The artist, however, does not wish to present the mythical patterns through the imprinting of the mythological narratives known to all of us. He prefers to invite us to a game of recalling all this cultural knowledge that we have already developed since our school years, through clever, veiled and multi-layered semiotic images. Therefore, the journey to decode myths, or in other words historical

memory, is not one-sided, it is not always easy, it does not happen overnight. In the works of Asterio we meet giants-titans, mythical kings, heroes-founders/settlers, heavenly gods, putti, demons, mixed beings, all adapted to today in the post-post-modernist background and foreground of the current Greek development, with an emphasis on the route Athens-Chania, Chania-Athens. For example, a hero-inventor is presented as a half-naked kouros, a representative of the popular-working class, who on the one hand is affected in various ways once again, on the other hand, seems in the end to listen more to the deeper – anthropocentric – meanings of any artistic expression, as for the people of this side the human factor is fed back through an evolutionary path away from the ideals that were accused of the lowest quality already in the stories of the Bible. Also, an angel can be presented as a troubled youth of the generation of unemployment, with his wings ironically placed half-closed, an ordinary male figure can be depicted carrying instead of a human head a building, a monument-symbol of the place of Athens or the old city of Chania, leading our thinking to the value that hides the past, a value that is not only aesthetic, and if we consider it only aesthetic, then our home-our memory becomes a thorn that sticks in the control center of our body, in the brain , becomes a burden that we drag wherever we go, however many places we change; we ourselves become another Sisyphus, since remembering one's past only for the sake of any beauty that it naturally brings is a form of condemnation for future of a society. The artist, precisely for this reason, does not wish to display knowledge, he simply chooses those models-symbols that he considers, especially today, can teach us more than ever. Asteriou, however, wishes to bring back to the cultural foreground, through the myth, the need to criticize ourselves, our social and political attitude towards the rapid developments of the world. He even enlists images from the most common anthropological stories of the Bible, such as the account of original sin. Here, the proto-created, Adam and Eve, become two human-trees, two mixed-breed beings, whose escape from the heavenly court brings back our memory to the very recent horrific destructions of the Attic forest wealth, that is, of life itself, on the altar of expansion of the man-made-artificial environment, of human power that does not rely on the gifts of nature but on the viciousness of temporary and profitable development. He metamorphoses, in other words, himself into a Cassandrian artist. The hypocritically structured *comme il faut* of the so-called "May 1968" is canceled by many emerging Cassandrian creators of the European scene – artists of all kinds.

And from the underground exponents of "I speak out but I'm challenged-canceled by the establishment because I didn't align with it", we reach the very modern generation of 2020, where the archetype of Cassandra seems to shoulder anew the noticeably heavy burden of shame that scarred her body and psyche when Aias Lokros, Greek hero of the Trojan War, raped her – committing the highest sacrilege and infamy – inside the temple of the goddess Athena, where she herself had taken refuge as a last resort of self-preservation as a beggar.

Now, this ancient relic forces young artists to look almost everywhere for well-hidden thymean suppers, like those full of horrors that only Cassandra could see (and even feel, she projects onto her body using her senses) in house of Atreides foretelling her death. This generation gravitates through the pangs of a pandemic, literally and figuratively wreaking havoc like another bloody dinner laid by Thyestes, the ghosts of a poorly oriented social education for years, the rise of political racist extremes that fundamentally disturb the multicultural perspective of the post-postmodern ideological sphere, even during artistic production sometimes.

Asteriou, although typically appearing much earlier in the Arts, is constantly evolving its approach without overlooking what is happening today, what weighs on the shoulders of emerging artists, by extension the shoulders of all those young people trying to spread their wings having any goal. The human being is always at the center of his art. The resurgence of the Presocratic question of what is our world ultimately made of? – as raised by Empedocles (5th century B.C.), among others, who dared to replace birth and decline with blending and separation (of the unborn elements) is now embodied in the light of the post-post-modern with a playful-provocative – but not vulgar and disrespectful – mood on canvases, large papers but also puzzle-like constructions, since even if someone dismantles them no one will lose their narrative fabric. An important visual construction of his is considered to be the one made of many children's dolls. This construction (small *mise-en-scène*) reminds us of corresponding creations from the exhibition "The clock of women's rights is going back", which was hosted at the G. & E. Vati Art Hall, in Ermoupolis, Syros, during the period 8-12 March 2023, curated by Elena Tonikidi and Georgios Orphanidis. In particular, in the catalog of this exhibition we read: "Elena Tonikidi [...] focuses on female genitalia by way of a sudden revelation of that which the majority of society covers as regards to women's oppression. The famous children's doll/pop culture symbol

and product of a known American company, which appears to be emerging from the slit in the artwork, takes us back to centuries ago, to the female statuettes of the Cyclades from the 3rd millennium B.C. The work as a whole is now even more inextricably linked to the imperative need for a new approach to the distorted model of 'motherhood-blind devotion to the household'. The children's doll included in the visual composition assumes new semantic content. It is not the umbilical cord of the process of 'preparing myself to become a woman who is accepted by the male audience'; it is the mirror of the female subject who breaks her shackles – hence her deconstructed form".

The process of composing an artwork for every artist seems sacred. In the case of Asteriou, this is proven by the short documentary of the multi-talented photographer Giota Efremidou, who through her lens managed to follow the artist's entire path of reasoning with the ultimate goal of creation, from the moment the first idea was conceived. The said documentary entitled "The colors of the bodies" filmed in the creator's studio in Kypseli (Athens) will also be shown in our exhibition space. Eframidou's art seems like another precious tile, like another visitor who in her own way adorns the binary composition of the exhibition, allowing us to reflect on the dynamics of synergy in the post-post-modern.

From the colors that the artist loves the most, we choose to talk about three colors with significant semiotic value: blue, green and pink. Blue is the color of the sea and the sky, often inextricably linked in our subconscious with the concept of stability, and the dynamics that hide the depth as opposed to the surface. Blue also symbolizes devotion, truth, intelligence, self-confidence & bravery of the aristocratic and educated society, peace, perfection, completion, health. In heraldry it clearly symbolizes piety and innate nobility, while today despite its initially different gender interpretation, blue is now considered particularly preferable by the male population. At the same time, green is the preeminent color of the natural environment, that of forests. It symbolizes growth, fertility, and life outside the city. It is intertwined with security, in its fully implemented image, not exclusively with the concept of prestige that it might include in a first analysis. It implies stability, patience and perseverance. Accordingly, in heraldry, green signifies progress and a feeling of hope. Finally, pink evokes feelings of nostalgia and return to what is perceived as familiar, raises the tendency to search for lost romance, freezes the unrestrained flow of time with the illusion of simplicity, personal tranquility.

The design primitif of Antonis Alivrouvas' forms – a trait of an impulsive fauvism – exacerbates but also anticipates, in a sense, the concern over a non-rational future, contributing to the revival of modern Greek fauvism. Said creator has probably been influenced, to a degree, by Makis Theofilaktopoulos' coal drawings, in which one notes that the human form, drawn in "Romanic type" thick lines, emerges and at the same time is submerged into the timeless surrounding space, as well as by Egon Schiele's drawings, in which what is strange-grotesque in the rendering of figures is legitimized in a sense. A typical example is Alivrouva's recent work "The Holy Family" or "Hagiography" (which has also been sporadically presented as "untitled"), where the creator, maintaining a renaissance mood, depicts the moment when a mother tenderly embraces her child. The whole composition leads our thoughts, almost unconsciously, to the Byzantine type of the Virgin Mary with the Child (with all its minor variations). The colors chosen by the artist vary, although bold colors seem to prevail in general, riskily combined, sometimes carefully mismatched.

The artist's need to experiment with the semiotics of the grotesque can also be seen in his ceramic works. Here, the ceramic-masks clearly carry a deep ritual status, reflecting the psyche of the creator. The mask by nature has a dual role: on the one hand it covers a face, and on the other, it provides the possibility of expression. In other words, the mask evolves – in every sense – into a means of liberation. For Cultural Anthropology and Art History it is an age-old object of study, and for artists everywhere an important source of inspiration. Indeed, the mask characterizes all cultures, it permeates the entirety of cultural time. It hides, reveals, imitates, awes but also makes us laugh, protects, heals. It abolishes any identity through the unreal, but also projects a desire for the elevation of the human spirit through transformation and power. Alivrouvas, therefore, as another initiate, simultaneously returns our thoughts back to the Mycenaean Times, to the golden funerary masks of the vaulted tombs known from the excavations. These masks, of course, are all male and their eyes are tightly closed. Alivrouvas' masks, on the one hand, are made of clay, on the other, they often do not allow us to draw safe conclusions about the gender, while the eyes are sometimes open and sometimes closed; thus reflecting the complex psyche of the creator, the need of freeing himself from sealed and fixed interpretations. After all, there are not few times when the artist chooses not to complete a work, influenced by the theory of non finito in modern art. Alivrouvas' anthropomorphic wire creations follow a similar

logic. His characteristic artworks were presented hung, on fabrics, that took place at the Municipal Art Gallery of Agios Nikolaos, in Lasithi, Crete, in 2023, also curated by the undersigned author, and Maria Drakaki. Here again, the plastic wire constructions bear distorted portrait features, giving us the opportunity to penetrate the inner-memory-emotional world of the artist through his/their body language. In fact, some forms both because of their final performance and because of the particular way they are presented in the exhibition space look like they are falling abruptly to the ground, communicating a feeling of freedom.

All the above concern the art exhibition "Memory means" held at the Katholikon of the Monastery of Saint Francis in the old city of Chania, during the period: August 19 – 28, 2024.

Georgios Orfanidis

Art Historian-Archaeologist

"CONDITION TWO"

**WITH THE
SCIENTIFIC RESPONSIBILITY OF THE
MUSEUM OF SCHOOL LIFE
OF THE MUNICIPALITY OF CHANIA**

www.school-life.gr

Μουσείο
σχολικής
ζωής

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού
Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων

ΣΥΝΔΙΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ
ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΖΩΗΣ Δήμου Χανίων
με την υποστήριξη της ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

www.school-life.gr